

Covid-19, krise eller kompleksst?

En komparativ og multimodal språkhandlingsanalyse av svenske og norske myndigheters respons på pandemierklæringen av covid-19.

Hanna Oftedal Negård

NOR4091 – Masteroppgave i nordisk

Lektorprogrammet

30 studiepoeng

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Det humanistiske fakultet

Universitetet i Oslo

Juni 2022

Sammendrag

Da WHO erklærte covid-19 til en pandemi, skapte det et behov for at myndighetene skulle sette ord på situasjonen og forklare hvordan man skulle møte den. I Norge innførte myndighetene de mest inngripende tiltakene man hadde sett i fredstid. I Sverige oppfordret myndighetene til frivillig smittevern. Med andre ord var det store forskjeller i hvordan to skandinaviske landene behandlet det samme viruset. For å se nærmere på hendelsen undersøker jeg i denne masteroppgaven virkelighetsbildene i norske og svenske myndighetenes respons på covid-19, gjennom pressekonferansene fra 12. mars 2020. Metodisk har jeg gjennomført en komparativ språkhandlingsanalyse med vekt på forholdet mellom språkhandling, semantisk modalitet og multimodale uttrykk. Oppgavens problemstilling er følgende: *Hvilke virkelighetsbilder kommer til uttrykk i norske og svenske myndigheters koronakommunikasjon i pressekonferansene 12.03.2020?*

Studien har vist at det er store forskjeller i virkelighetsbildene i de to pressekonferansene. De svenske myndighetene portretterer et vitenskapelig virkelighetsbilde preget av en ekspert rolle, akademisk forbehold, tilbakeholdenhet overfor inngripende tiltak og frivillighet. De norske myndighetenes virkelighetsoppfatning der felleskap, handlekraft, empatiske myndigheter og en presset situasjonsforståelse kommer fram. På et makroplan konkluderer jeg med at forskjellene kan spores til kulturelle ulikheter i samfunnet. Her står konstitusjonell lovregulering og krav til kunnskapsevidens sentralt.

Forord

Jeg satt en kveld før eksamen i innføringsemnet i retorikk og kommunikasjon, og følte meg dum. Sjelekvallen kom som et resultat av at det akkurat hadde gått opp for meg at semantisk modalitet og multimodalitet ikke er det samme. Eksamen gikk greit nok, men forvirringa slapp liksom aldri helt taket. Nå har sammenhengen mellom disse to begrepene blitt ett av hovedmomentene i oppgaven du snart skal lese. Det var kanskje ikke så dumt å være litt dum likevel. Den lærdommen tar jeg med meg videre.

Arbeid med et masterprosjekt kan gjøre mye med én. For min del har det vært en eneste lang «ut-av-deg-selv-opplevelse», preget av eksistensielle spørsmål. Som en slags midlertidig konklusjon, tror jeg at meningen med livet ligger i de meningsfulle relasjonene. Jeg skylder mine en stor takk. Takk til mamma og Jens, hos dere kan jeg alltid søke tilflukt. Takk til pappa og Sissel, for middager og fyr i peisen. Takk til jentegjengen, dere er mitt livs fest. Takk til Tina og takk til Selina. Takk til Mathilde, da vi var små var du mitt store forbilde fordi du er storesøsteren min. Nå er du mitt store forbilde fordi du er deg.

Veileder, Johan Tønnesson, fortjener også oppmerksomhet. Takk for entusiasme, kunnskap og din tro på både meg og prosjektet. Det har vært viktig.

Takk for fem fine år, Blindern!

... Hva nå?

Hanna Oftedal Negård, juni 2022, Oslo

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING.....	5
2. TEORI.....	5
2.1 TEKST OG KONTEKST	5
2.2 SPRÅKHANDLINGER.....	6
2.3 SEMANTISK MODALITET	7
2.4 MODALITETENES MULTIFUNKSJON	8
2.5 MULTIMODALITET	9
2.5.1 <i>Den multimodale framførelsen</i>	10
2.7 SEMANTISK MODALITET OG MULTIMODALE UTTRYKSMÅTER	10
2.8 SEMANTISK MODALITET OG SPRÅKHANDLINGER	11
3. MATERIALE, METODE OG FORBEHOLD.....	12
4. DELTAKERE	14
4.1 SVERIGE	14
4.2 NORGE.....	15
5. ANALYSE	16
5.1 SVERIGE	16
5.1.1 <i>Konstativer</i>	16
5.1.2 <i>Kommisiver</i>	17
5.1.3 <i>Direktiver</i>	19
5.1.4 <i>Kvalifiseringer</i>	20
5.1.5 <i>Ekspressiver</i>	21
5.2 NORGE.....	23
5.2.1 <i>Konstativer</i>	23
5.2.2 <i>Kommisiver</i>	24
5.2.3 <i>Direktiver</i>	26
5.2.4 <i>Kvalifiseringer</i>	29
5.2.5 <i>Ekspressiver</i>	31
5.3 MAKROHANDLING OG VIRKELIGHETSBILDER	32
6. DISKUSJON.....	34
6.1 PANDEMIRESPONS I ET SJANGERPERSPEKTIV	35
6.2 MAKTIINSTITUSJONENES ORGANISERING OG HJEMLER	36
6.3 SMITTEVERN OG SITUASJONSFORSTÅELSE	39
6.5 DISKURSER	41
7. ANNEN FORSKNING	44
8. VIDERE FORSKNING.....	45
9. KONKLUSJON.....	46
LITTERATURLISTE.....	48
VEDLEGG: TRANSKRIPSJONSØKKE.....	51

1. Innledning

Språket vårt er aldri uskyldig. Vi bruker språket for å beskrive virkeligheten, bedømme, befale, love, spørre eller be om noe. Språket medierer den menneskelige samhandlingen som oppstår når vi kommuniserer. Derfor vil formuleringene våre alltid være spekket av oss selv. Ved å se nærmere på det vi gjør med språket kan vi åpne et vindu inn til vår forståelse av omverdenen. Denne forståelsen av språk vil jeg benytte for å undersøke kommunikasjonen og virkelighetsoppfatningen under covid-19.

Da de norske myndighetene gjennomførte nedstengingen av samfunnet 12. mars 2020, ble det beskrevet som de mest inngripende tiltakene som hadde blitt innført i Norge siden 2. verdenskrig. Samfunnet hadde blitt rammet av covid-19, og WHO hadde erklært det som en pandemi. I media kunne man lese om ekstreme situasjoner i land som Italia og Østerrike, og at man flere steder vurderte å innføre portforbud. Dette var imidlertid ikke tilfellet i Sverige. Her hadde ikke myndighetene innført særlig inngripende tiltak og skilte seg fra sine nordiske naboland i håndteringen.

I dette masterprosjektet ønsker jeg nettopp å undersøke hvordan denne forskjellen kommer til syne i myndighetenes koronakommunikasjon, og forsøke å belyse hvorfor håndteringen har vært så ulik. For å gjøre dette vil jeg arbeide utfra følgende problemstilling: *Hvilke virkelighetsbilder kommer til uttrykk i norske og svenske myndigheters koronakommunikasjon i pressekonferansene 12.03.2020?*

Oppgaven er strukturert på følgende måte: Først vil jeg redegjøre for det teoretiske bakteppet jeg benytter i oppgaven. Her vil jeg plassere meg innen større forskningstradisjoner og definere sentrale begreper. I oppgavens metodedel redegjør jeg for hvilke analyseredskaper jeg benytter og hvordan jeg videre vil fortolke funnene i lys av pressekonferansenes kontekst. Dernest presenterer jeg en oversikt over representantene som var til stede under de to pressekonferansene, før jeg presenterer analysen. Funnene fra analysen vil jeg så diskutere i lys av tekstenes situasjons- og kulturkontekst. Jeg vil videre sammenligne mitt bidrag med annen forskning gjort på området. Til slutt vil jeg komme til en konklusjon der jeg besvarer problemstillingen basert på analyse og diskusjon.

2. Teori

2.1 Tekst og kontekst

Utgangspunktet for denne oppgaven er en forståelse av tekst som meningsskapende i kontekst, altså tekst i kontekst. Kontekst kan beskrives som: «(...) Språklig eller ikke-språklig

sammenheng som et gitt utdrag av tekst er en del av.» (Vagle et al., 1993, s. 22). En ytring består altså av mer enn kun ordene som formuleres. Innen diskursstudier er det nettopp dette forholdet forskeren er ute etter å undersøke (Wodak & Meyer, 2016, s. 11). Idéhistorikeren Michael Foucault står som en av de mer sentrale bidragsyterne på feltet. Han beskrev makt som noe produktivt i samfunnet (Wodak & Meyer, 2016, s. 10). Maktbegrepet forstod han i tradisjon etter Weber, dominans forankret i tradisjoner og institusjoner (Grue, 2015, s. 43). Dette foregår på et strukturelt nivå og utøves rundt oss i samfunnet hele tiden. Denne makten blir manifestert gjennom sosial handling. På denne måten vil sosiale strukturer skapes og gjenskapes gjennom menneskelig interaksjon (Wodak & Meyer, 2016, s. 11). Johan Tønnesson definerer diskurs som, «en institusjonelt og historisk forankret tenke-, tale-, handlings- og væremåte» (2002, s. 220). I oppgaven tar jeg utgangspunkt i denne definisjonen.

Kultur vil, ifølge diskursteori, komme til uttrykk gjennom tekst. Forholdet mellom disse størrelsene blir mediert gjennom situasjonen teksten oppstår i, altså situasjonskonteksten. Hvis vi forstår kulturkontekst som det mer abstrakte og normbaserte tankegodset som ligger til grunn for en ytring, vil situasjonskonteksten være det partikulære og konkrete (Grue, 2015, s. 71). Norman Fairclough har argumentert for at man må forstå forholdet mellom tekst og kontekst som *dialektisk-relasjonell* (2016). Det vil si at man, gjennom en semiotisk analyse, vil kunne avdekke internaliserte sosiale praksiser, altså institusjonelt eller historisk forankrede tenke-, tale-, handlings- og væremåter. Fairclough påpeker at det er selve relasjonen mellom diskurs og uttrykk som står sentralt (Fairclough, 2013)

2.2 Språkhandling

Teorien om språk som handling ble først utviklet av John Langshaw Austin i *How to do things with words* (1975/1962). Dette bygger på en forståelse av at ytringer utfører en handling i verden. Denne filosofiske tilnærmingen til språk anerkjenner ytringene som noe mer enn bare setninger. Kommunikasjon er ifølge denne teorien brukerorientert og tilpasset den spesifikke konteksten den skapes i. I *How to do things with words* etablerer Austin en distinksjon mellom konstative og performative ytringer. De konstative handlingene melder om et saksforhold i verden. De kan være sanne eller usanne. På den andre siden innebærer en performativ ytring at man gjør noe i verden. Austin gjør enda et skille mellom språkhandlingene. Dette omtaler han som – *lokusjonær, illokusjonær og prelokusjonær*. Den lokusjonære handlingen betegner det at en ytring i det hele tatt skjer, altså de fonetiske,

grammatiske og semantiske omstendighetene som må ligge til grunn (s. 94). Illokusjonær handling vil si den konkrete handlingen som forsøkes utført gjennom ytringen. Dette kan for eksempel bety at noen ber om noe, spør om noe eller konstaterer noe (s. 99). Den prelokusjonære handlingen vil si selve virkningen en ytring har (s. 101).

John Searle (1979) videreutviklet den illokusjonære kategorien for språkhandlinger, og delte handlingene inn i fem klasser. Jeg velger å bruke de norske oversettelsene slik de blir beskrevet av Jan Svennevig i *Språklig samhandling* (2020, s. 84-87), konstativer, direktiver, kommissiver, ekspressiver og kvalifiseringer: Konstativer vil representere et saksforhold, og er ofte formulert som et utsagn om noe i verden, direktiver pålegger adressaten å gjøre noe, eventuelt avstå fra å gjøre noe, kommissiver forplikter taleren selv til å gjøre noe, ekspressiver uttrykker en tilstand hos taler, og til slutt vil kvalifiseringene si de ytringene som skaper et nytt forhold i verden.

2.3 Semantisk modalitet

Modalitet er en grammatisk kategori som referer til statusen til det proposisjonelle innholdet i teksten (Palmer, 2001, s. 1). Selv om kategorien er anerkjent som et kryss-lingvistisk fenomen, vil modalitet variere fra språk til språk (Palmer, 2001, s. 2). I denne oppgaven vil jeg ta for meg norsk og svensk verbaltekst. For å undersøke hvordan modalitet kommer til uttrykk i nettopp dette analyse materialet, opererer jeg med begrepet sånn som det framkommer i Kjersti Rongen Breivegas artikkel «Modale uttrykksmåtar i vitenskaplege artiklar» (2001). Her gjør forfatteren en teoretisk diskusjon rundt hva som kan regnes som modalitet, og hvordan tekstforskeren kan kategorisere dette. Tradisjonelt har man i modalitetsanalyser kun skilt mellom epistemisk og deontisk modalitet (Palmer, 2001). I artikkelen foreslår Breivega også en evaluativ akse for modalitet. Moderne forskning innen systemisk-funksjonell lingvistikk omtaler dette som *Appraisal Theory*. Til tross for at det har kommet inn nyere forskning på området enn Breivegas bidrag, vil jeg operere med begrepene slik hun benytter dem. Dette er fordi artikkelen tar for seg hvordan modalitetsuttrykkene opptrer på norsk. Modalitet er definert i artikkelen som: «uttrykte haldningar eller kvalifiseringar av eit saksinnhald» (s. 19). Med andre ord tar denne oppgaven utgangspunkt i modalitet som forhandling av sannhetsforholdet ved en sak, et perspektiv. I norsk språk er det relativt få uttrykk for modalitet rent grammatisk. Derfor vil det være relevant å legge større vekt på leksikalske utslag (s. 22). Jeg vil i det følgende redegjøre for kategoriene modalitet kan opptre i:

Epistemisk modalitet knytter Breiviga opp mot «reservasjonsretorikken» (s. 23). Det vil si at en graderer sine utsagn opp mot sannhetsnivået. Her tilslutter forfatteren seg til Dyvik (1980) og Lyons (1977) syn på epistemisk markert modalitet. Modaliteten kommer tydeligst til syne i form av markert og umarkert deklarativ (Breivega, 2001, s. 26). Ved å markere et deklarativ vil avsender inkludere seg selv i vurderingen av sannhetsgehalten. Disse utsagnene vil alltid stå svakere enn det umarkerte, nettopp fordi formuleringen inkluderer en grad av menneskelig vurdering. En umarkert deklarativ vil derimot framstå som kategorisk og objektiv. Denne forståelsen av epistemisk modalitet er relevant i mitt analysearbeid fordi mange av ytringene av myndighetene nettopp knytter seg til graden av visshet og uvisshet i situasjonen.

Deontisk modalitet uttrykker i hvilken grad noe burde gjøres. Dette kommer ofte til uttrykk gjennom modale hjelpeverb (Breivega, 2001, s. 26). Breivega trekker en sammenheng mellom deontisk modalitet og «real world actions» (2001, s. 28). I hennes analysemateriale forekommer dette modalitetsuttrykket i undersøkelse av medisinske forskningsartikler. Denne kategorien er sentral i mitt arbeid spesielt av to årsaker. For det første adresserer myndighetene en pandemi og hvordan nasjonen burde møte denne. I hvilken grad dette «noe» burde gjøres står da helt sentralt for analysen. For det andre befinner den kommunikative begivenheten seg i noe av et krysningspunkt mellom medisin og politikk.

På den evaluative akse forhandler avsender mellom god og dårlig (s. 29). Her kan man ikke peke på en konkret grammatikalisering av modaliteten. For å vurdere forhandlingen av saksforholdet vil adjektivene som blir brukt være helt sentrale. Denne kategorien er også nyttig for å beskrive pressekonferansene. Dette er fordi myndighetene i de to landene ikke kun vurderer saksforholdet etter sannhetsgehalt og behov for handling. I materialet mitt kommer det også fram elementer der handling og situasjonen blir vurdert på en akse fra god til dårlig.

2.4 Modalitetenes multifunksjon

Tekstforskeren Chia-Yen Lin tar for seg modalitet, her mer spesifikt som «intensifiers» og «softeners», som multifunksjonell i akademiske forelesninger (2010). Hun argumenterer for at modalitet er sterkt kontekstsensitivt og sjeldent kun har én funksjon (s. 1174). I en analyse vil det være sentralt å se hvordan de ulike markørene fungerer, ikke bare isolert sett, men i et samspill med hverandre. Lin hevder i sin studie at disse kan benyttes for å understreke sentrale poeng, oppnå en retorisk effekt og forhandle mellom «objektive» sannheter og egne vurderinger (s. 1177). Samtidig har uttrykksmåtene en iboende mellompersonlig funksjon ved

at de medierer forholdet mellom et innhold og sosial sammenheng. I situasjonskonteksten «forelesning», vil det for eksempel kunne være å formidle et akademisk saksinnhold samt skape et godt læringsmiljø (s. 1181).

Dette forholdet virker for meg relevant i andre former for kommunikative begivenheter som formidler informasjon, men samtidig opprettholder eller skaper sosiale relasjoner. Lin knytter modalitetsuttrykk tettere opp til situasjonskontekst. Denne forståelsen av modalitet mener jeg er relevant ettersom det vil kunne belyse pressekonferansene som en kommunikativ begivenhet. Dersom myndighetene viser usikkerhet kan dette for eksempel både si noe om sannhetsgehalten i utsagnet, men det kan også si noe om deres situasjonsforståelse og rolle i den.

2.5 Multimodalitet

Et multimodalt perspektiv bygger på en tekstforståelse utover det rent verbalspråklige. Sosialsemiotikeren Gunther Kress er en av de forskerne som har bidratt mest på feltet multimodalitet. *Modalitet* definerer Kress som: «a socially shaped and culturally given resource for making meaning» (Kress, 2014, s. 60). Ressursene inkluderer alle former for meningsskapende uttrykk – skrift, tale, gestikulering, mimikk, musikk, og bilder for å nevne noen (ibid). *Multimodalitet* vil si selve samspillet mellom ulike relevante semiotiske ressurser. Kress og van Leeuwen definerer dette som «any text whose meanings are realized through more than one semiotic code» (2006). Eva Maagerø argumenterer for at man må se på samspillet mellom modalitetene i en multimodalanalyse: «De ulike systemene danner en ny virkelighet som ikke kan reduseres til summen av dem. Når ulike meningsskapende systemer arbeider sammen på denne måten, blir mulighetene for å skape mening mangfoldige.» (2005, s. 31). I dette arbeidet lener jeg meg på Maagerøs resonnement. For å faktisk kunne si noe om meningsdannelsen, eller dannelsen av virkelighetsbilder, i videoopptaket av pressekonferansene, vil det ikke være nok å kun se på verbalspråket. Når jeg omtaler pressekonferansene anser jeg dem i lys av et utvidet tekstbegrep, der alle de semiotiske ressursene er relevante – sammen.

Forskning på multimodalitet deler seg i tre tilnærminger (Fortantet-Gómez & Camiciotoli, 2015). Den første springer ut fra Hallidays systemiskfunksjonelle lingvistikk. Fokuset her ligger på hvordan man innen gitte sosiale kontekster skaper mening gjennom semiotiske ressurser. Den andre følger også tradisjonen etter Halliday, men formålet er å finne meningspotensial i og funksjon av en ytring. Forskeren tar for seg samspillet av de semiotiske ressursene sammen med situasjons- og kulturkontekst (Halliday & Matthiessen, 2014). Det

tredje tilnærmingen, utviklet av Scollon og Scollon (2003) på hvordan deltakerne i en sosial begivenhet uttrykker seg og forholder seg til hverandre. Fortantet-Gómez og Camiciotolli (2015, s. 2) understreker at det ikke er noen helt klare skiller mellom de tre tilnærmingene, men at hovedforskjellen ligger i fokuset på kontekst, samspillet mellom modaliteter og avsender (Jewitt, 2014). I denne oppgaven vil fokuset ligge på samspillet mellom de semiotiske ressursene og den kommunikative begivenhetens kontekst. Framgangsmåten vil jeg gjøre utførlig rede for i oppgavens metodedel.

2.5.1 Den multimodale framførelsen

Materialet som foreligger for dette prosjektet, består av pressekonferanser i videoformat. Derfor vil analysen måtte dekke flere sider enn kun det verbale for å beskrive den sosiale begivenheten. Det er ikke bare *hva* som sies som er sentralt for å kunne si noe om myndighetenes virkelighetsbilder. Det er også interessant å se på *hvordan* det sies. Da er myndighetenes framførelse sentral.

For å analysere selve framførelsen vil jeg lene meg på retorikkens begrep *actio*. Her kommer jeg til å se begrepet slik det framkommer i Marie Gelangs avhandling *Actiokapitalet - retorikkens ickeverbale resurser* (2008). I avhandlingen problematiserer Gelong *actio*-begrepet og belyser begrepets potensial i kritiske retoriske analyser. Dette gjør hun ved å se nærmere på hvordan *actio* kan defineres og hva man kan tilskrive begrepet i en retorisk analyse. Fra sin analyse trekker Gelong fram tre fasetter ved *actio* som sentrale for tolkningen av framførelse - *energi*, *dynamikk* og *rytme/tempo* (s. 216). Disse tre benevner hun som *actiokvaliteter*. Gelong argumenterer for at å se de tidløse *actiokvalitetene* sammen med *actio* som en multimodal begivenhet, gir et moderne perspektiv og gir et godt utgangspunkt for analyse av *actio* (s. 216).

2.7 Semantisk modalitet og multimodale uttrykksmåter

I tillegg til at modalitetsuttrykkene er multifunksjonelle, kan man også forstå multimodale resurser som semantisk modifierende. Ettersom semantisk modalitet er kontekstsensitivt, vil selve den muntlige framførelsen være en del av situasjonskonteksten modalitetsuttrykkene blir skapt i (Halliday, 1970, s. 328). Med andre ord kan framførelsen være sentral for avsenders holdning til, og kvalifikasjon av, et saksforhold.

Det er tidligere gjort mye forskning på ikke-verbale uttrykk i kommunikasjon (Mlakar et al., 2021, s. 104). Innen det lingvistiske fagfeltet har imidlertid mye av forskningen rettet seg mot tekst som monomodalt. I studien *Discourse markers in relation to*

non-verbal behavior. How do speech and body language correlate? (Mlakar et al. 2021) undersøker forskerne forholdet mellom diskursmarkører og ikke-verbal kommunikasjon innen en uformell diskurs. Studien viste at disse ofte fungerte i samspill med hverandre i meningsproduksjonen. Derfor kan en analyse av verbaltekst sammen med framførelse, altså en utvidet tekstforståelse, gi en tydeligere indikasjon på hva som blir kommunisert i den spesifikke situasjonen. I artikkelen *Intensifying Adverbs in Spoken Discourses* adresserer Miguel F. Ruiz-Garrido (2015) forholdet mellom adverb som modalitetsmarkører og ikke-lingvistiske ressurser som gestikulering og mimikk i akademisk muntlighet (s. 67). Studien viste at de ikke-lingvistiske ressursene kan spille en sentral rolle som støtte til modalitetsuttrykkene, i dette tilfellet forsterkende adverb (s. 78).

Studiene viser en sammenheng mellom meningsdannelse i et samspill av verbale og ikke-verbale ressurser. Den første studien viser et sammenfall mellom meningsdannelsen i verbalspråk og ikke-verbale uttrykk. Den andre artikkelen viser sammenhengen mellom multimodale uttrykk og semantisk modalitet mer spesifikt. I denne oppgaven vil jeg utgangspunkt i dette overlappet i meningsskapende ressurser som en teoretisk tilnærming i analysen.

2.8 Semantisk modalitet og språkhandlinger

I artikkelen «Toward a Typology of constative speech acts: Actions Beyond Evidentiality, Epistemic Modality, and Factuality» (2016) utforsker Vittorio Tantucci forholdet mellom språkhandlinger og modalitet. Forfatteren argumenterer for at forholdet mellom språkhandlinger og modalitetsuttrykk kan, og bør være, en del av en språkhandlingsanalyse:

With the operational testing supported by corpus-based evidence proposed throughout this paper, it is now possible to detangle the pragmatic structure of a modally marked statement and draw some empirical conclusions about the illocutionary force behind a modal construction or a pragmatic strategy (s. 204).

Modalitetsuttrykket i en ytring vil kunne påvirke den illokusjonære kraften i en ytring. I tillegg til dette har jeg altså etablert at det multimodalt uttrykket vil kunne påvirke kraften i en språkhandling. Tantucci argumenterer også for at multimodale markeringer, som for eksempel intonasjonen i en spesifikk ytring, også kan påvirke den illokusjonære kraften ved en konstaterende språkhandling (s. 205). I analysen vil jeg lene meg på denne forståelsen av modalitetsuttrykk og multimodalitet – de modifierer kraften i språkhandlingen myndighetene utfører.

3. Materiale, metode og forbehold

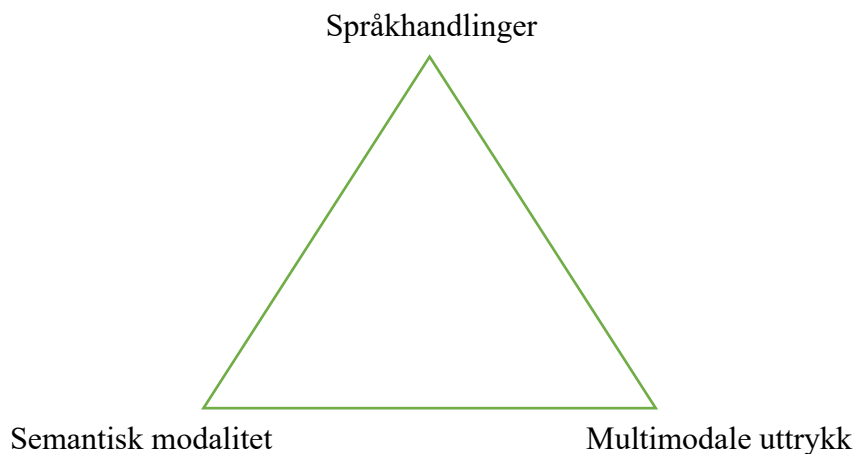
Så langt har jeg i teoridelen redegjort for tekst som en del av kontekst, språkhandlinger, semantisk modalitet og multimodalitet, samt forholdet mellom disse. I denne oppgaven har jeg en diskursanalytisk inngang. Årsaken til at jeg har valgt denne tilnærmingen er fordi jeg har som formål å undersøke forholdet mellom den sosiale begivenheten 12. mars 2020 og tekstenes kontekst. Øivind Bratberg definerer diskursanalysens formål som: «Diskursanalyse retter forskerens oppmerksomhet mot hvordan den kollektive forestillinger skapes, speiles og opprettholdes gjennom språk.» (2017, s. 36). Slik jeg har presentert i delkapittel 2.1, bygger metoden på en teoretisk forankring av kontekst mediert som tekst. Som problemstilling stadfester, er formålet mitt med dette prosjektet å undersøke myndighetenes virkelighetsbilder. Jan Svennevig (2020, s. 194) beskriver et virkelighetsbilde som måten vi «omtaler, skildrer og framstiller verden på». Diskursanalysen, og begrepet *diskurs* for den saksskyld, er nært knyttet opp mot virkelighetsbilder.

Jeg forstår imidlertid ikke begrepene som helt synonyme. Diskursbegrepet er knyttet opp mot en mer ideologisk, normativ, historisk og kollektivt forankret meningsdannelse. Jeg bygger analysen min opp slik Norman Fairclough (2001) foreslår, med tekstanalyse som utgangspunkt for videre fortolkning av situasjons- og kulturkontekst. Her er det verdt å merke at min tilnærming ikke kan sies å være kritisk i den forstand at formålet mitt ikke er å *kritisere* makt, men å undersøke hvilke virkelighetsbilder som kommer til syne hos øvrighetspersonene. Jeg har med andre ord en mer deltakerfokusert vinkling på oppgaven enn hva Fairclough, og Frankfurterskolens kritiske forskningstradisjon for øvrig, legger opp til. Denne forskjellen vil jeg understreke ved å benytte både diskursbegrepet, og virkelighetsbildebegrepet. I de tilfellene jeg bruker *diskurs* er dette for å betegne overordnende struktur i samfunnet. Når jeg omtaler noe som virkelighetsbilder er det de helt konkrete bildene hos deltakeren jeg viser til. Kort oppsummert har jeg en nedenfra-og-opp inngang, og vil se diskursene som mediert gjennom deltakernes virkelighetsbilder.

Materialet som foreligger for analysen, er pressekonferansene som ble holdt i Sverige og Norge 12.03.2022. Opptaket av den svenske pressekonferansen har jeg hentet som ligger på YouTube under FHMs egen kanal. Den norske har jeg hentet fra NRKs nettspiller. Årsaken til at jeg har valgt nettopp dette korpuset er fordi disse pressekonferansene er myndighetenes respons fra pandemierklæringen som kom fra WHO 11.03.2022. Jeg mener at dette materialet gir innblikk i hvordan nasjonene forstod situasjonen, hvem som sto i spissen for å møte den og

hvordan de møtte den. Innen diskursanalysen finnes det ikke en klart definert metode for tekstanalysen. Som nevnt har jeg også et utvidet tekstbegrep, altså tekst som multimodal. I en multimodalanalyse finnes det heller ingen klart definerte framgangsmåter. Med andre ord jeg har stått ganske fritt når det kommer til å selv velge verktøy i dette arbeidet. I dette kapitlet vil jeg redegjøre for hvilke analyseredskaper jeg har benyttet og hvorfor akkurat disse er interessante når det kommer til materialet som ligger til grunn.

Ettersom jeg har en multimodal inngang, og er på jakt etter virkelighetsbildene, har jeg tatt utgangspunkt i det andre forskningsparadigme innen multimodal analyse. Jeg ønsker å undersøke selve samspillet mellom modalitetene og hvordan disse til sammen konstruerer mening. For å gjøre dette har jeg konstruert analysemodellen under:

Framgangsmåten min har vært som følger: Først har jeg transkribert verbalteksten i begge pressekonferansene, og delt opp i analysestørrelser etter setninger. Jeg har ikke gjort noen oversettelser av språket. Jeg har ikke tatt hensyn til dialektforskjeller. Videre har jeg gitt en mer overflattisk beskrivelse av actiokvalitetene under pressekonferansen hos myndighetspersonene. Jeg har tatt for meg verbalteksten sammen med actio, og kodet språkhandling, modalitetsuttrykk og de multimodale uttrykkene. De språkhandlingene jeg fortolker som mest dominante er markert i **fet**. Modalitetsuttrykkene har jeg fargekodet etter grad. Merk at jeg ikke har markert de som epistemiske, deontiske eller evaluative. Hvordan jeg klassifiserer de ulike går jeg nærmere inn på i analysen

I likhet med alle modaliteter har også en masteroppgave en del begrensninger og muligheter. Ettersom jeg forsøker å systematisk bryte ned et videoklipp for å finne meningspotensialet, har jeg måttet gjøre noen utvalg med tanke på hva som er mulig å belyse i en skriftlig oppgave. I sekvensene der det skjer noe signifikant enten i form av språkhandlinger, multimodale uttrykk eller semantisk modalitet, har jeg transkribert

verbalteksten med en transkripsjonsnøkkel som tar for seg framførelsen mer detaljert (se vedlegg). I oppgavens diskusjonsdel vil jeg ta for meg funnene fra analysen i lys av situasjons- og kulturkontekst.

Det er noen utfordringer knyttet til metoden og materialet jeg har valgt meg. For det første sammenligner jeg kommunikasjon i Norge og Sverige. Som norsk statsborger vil min deltakerkompetanse når det kommer til den norske håndteringen, være langt høyere enn den svenske. I tillegg bygger jeg mye analysearbeidet på å observere og tolke kroppsspråk. Jeg vil ikke kategorisk kunne utelukke at mine observasjoner bare er tilfeldige trekk. Til slutt har jeg også tatt for meg et ganske begrenset korpus. Fordelen med dette valget er at jeg får næranalysert alle ytringene, men jeg vil ikke kunne si noe om koronakommunikasjonen utfra mitt materiale på et mer generelt grunnlag.

En siste merknad er at jeg har valgt å ikke analysere spørsmålene fra pressen (markert i grått). Selv om dette nok er et interessant datamateriale i de to pressekonferansene, ville analysen av disse innspillene måttet ta høyde for dem som en del av en mediediskurs. Ettersom problemstillingen min tar for seg *myndighetenes* virkelighetsbilder, har jeg valgt å ekskludere dette.

4. Deltakere

I dette delkapitlet vil jeg gjøre en rask gjennomgang av deltakerene på de to pressekonferansene og deres roller. Fra den svenske pressekonferansen vil det si Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap og Arbetsmiljöverket. I Norge var det Statsministeren, Helse- og omsorgsministeren, Helsedirektoratet og Folkehelseinstituttet som deltok.

4.1 Sverige

I dag ligger det nasjonale ansvaret for smittevern hos Folkhälsomyndigheten. Etaten skal fremme helse, forebygge sykdom og skade samt sørge for et effektivt smittevern (SOU, 2021, s. 122). Folkhälsomyndigheten hører til under det svenske sosialdepartementet.

Generaldirektøren, lederen av myndigheten, rapportere igjen til regjeringen. Det skal finnes én statsepidemolog og flere bistående statsepidemologer. Deres oppgave er å samordne arbeidet med overvåking og analyse av smittsomme sykdommer, samt følge smittevernet nasjonalt og internasjonalt. Under pressekonferansen er FHM representert av statsepidemolog Anders Tegnell og assisterende statsepidemolog Anders Wallensten.

Socialstyrelsen er Sveriges forvaltningsmyndighet for virksomhet tilknyttet helsesektoren (SOU, 2021, s. 130) og er en underorganisasjon til Sosialdepartementet. Etaten bistår regjeringen med ekspertkunnskap tilknyttet helse. Til tross for at smittevern ikke er direkte underlagt deres ansvarsområde, er Socialstyrelsen sentral i forbindelsen mellom smittevern og helsevesenet (SOU, 2021, s. 131). Deres mest sentrale arbeidsoppgaver med tanke på smittevernsspørsmål er å koordinere kriseberedskapen i regionene, vedlikeholde kompetanse og kunnskapsformidling tilknyttet akuttmedisin til det øvrige helsevesenet (SOU, 2021, s. 131). Representanten for Socialstyrelsen på pressekonferansen var Johanna Sandwall, kriseberedskapssjef.

MSB, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, har som oppgave å sikre Sveriges motstandskraft i kriser (SOU, 2021, s. 133). Etaten har altså ingen direkte tilknytning til smittevern, men har ansvaret for arbeid med beredskap og har en pådrivende rolle i forebyggende- og skadereduserende tiltak og i å samordne rammede sektorer. På pressekonferansen deltok Maria Bergstrand, enhetsjef for operativ samordning.

Arbetsmiljöverket har ansvaret for å følge opp arbeidssikkerhet i Sverige. Dette gjelder både for foretak og organisasjoner. I sammenhengen med utbruddet av covid-19 fikk etaten ansvaret for forholdet mellom smittevern og arbeidernes rettigheter (SOU, 2022, s. 627). Sjefsjurist, Anna Varg, var til stede under pressekonferansen 12.03.2020.

4.2 Norge

Som representanter fra Regjeringen deltok statsminister Erna Solberg og helse- og omsorgsminister Bent Høie på den norske pressekonferansen.

Helsedirektoratet har et overorganisatorisk ansvar for å sikre god helse hos befolkningen på tvers av ulike sektorer (Helsedirektoratet, 2017). De har også det overordnede ansvaret for helseberedskapen i Norge. Direktoratet er et myndighetsorgan som er underlagt Helse- og omsorgsdepartementet og innehar makt til å iverksette vedtatt politikk: «Som forvalter har Helsedirektoratet ansvar for å bruke og å fortolke lover. Vi skal forvalte refusjonsordningene og regelverket vi gis myndighet til av Helse- og omsorgsdepartementet.» (Helsedirektoratet, 2022). Bjørn Guldvog, helsedirektør, var helsedirektoratets representant under pressekonferansen.

Folkehelseinstituttet er et statlig forvaltningsorgan som virker under helse- og omsorgsdepartementet. Deres ansvarsområde omfavner «å produsere, oppsummere og kommunisere kunnskap for å bidra til godt folkehelsearbeid og gode helse- og omsorgstjenester.» (FHI, 2022). De har en sentral rolle i den norske helseberedskapen. Under

pandemien var et av deres hovedopdrag å fungere som kunnskapsprodusent. Camilla Stoltenberg, generaldirektør, var representanten for FHI ved pressekonferansen.

5. Analyse

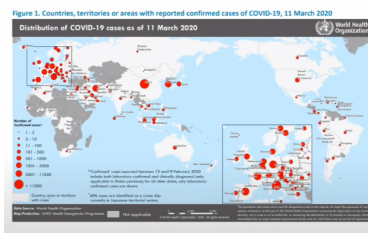
I dette kapittelet vil jeg presentere analysen. Det kommer jeg til å gjøre på følgende måte: For det første vil jeg redegjøre for hver enkelt språkhandling, først for Sverige, deretter Norge. Ettersom jeg forstår forholdet mellom semantisk modalitet og multimodalitet som avgjørende for språkhandlingen, presenterer jeg dette samlet under hver kategori av språkhandlinger og virkelighetsbilder som blir representert. Jeg vil først beskrive generelle tendenser i materialet for så å trekke fram konkrete eksempler for å illustrere funnene. Til slutt vil jeg gjøre en oppsummering og se på språkhandlingene fra et makroperspektiv.

5.1 Sverige

5.1.1 Konstativer

I den svenske pressekonferansen er konstativer den språkhandlingen som opptrer flest ganger. Setningene jeg har kategorisert der «KON» står som eneste språkhandling, forekommer ofte i sekvensene der myndighetene redegjør for situasjonsbildet. Multimodalt kombinerer avsender ofte konstativet med monotont, oppramsende stemmeleie og liten grad av gestikulering og mimikk. Semantisk er modalitetsuttrykket ofte epistemisk:

Fall globalt

(,)Att, det är ju inte många länder som är skonade, även om det finns vissa områden som där man kanske inte har tagit så mycket.
(Lar blikket gli över rommet. Tegnell ser ned))

Selve verbalteksten konstaterer visse forhold i verden, altså at det ikke er mange land som er skånedet for spredningen av Covid-19. Anders Wallenberg gestikulerer ikke og flytter blikket over publikum. Han holder et jevnt, rolig tempo. Anders Tegnell, som også opptrer i bildet, ser nedover og uttrykker nevneverdige reaksjoner på ytringen. Bildet skifter så til et kart med oversikt over tilfeller med covid-19. Modalitetsmarkørene «är» og «kanske» plasserer jeg på

en epistemisk akse henholdsvis mellom sann og mulig. I dette tilfellet er det verdt å merke at det er en umarkert deklarativ. Derfor vurderer jeg sannhetsgehalten som sterk i utsagnet som helhet. På bakgrunn av disse observasjonene oppfatter jeg at de multimodale og semantisk modale uttrykkene understøtter språkhandlingen.

Derimot er det ikke alltid sånn at konstative står som eneste språkhandling i setningene, men står som den mest tungtveiende språkhandlingen. Dette kommer til uttrykk i dette eksempelet:

Men vi har inga aktiv diskussion för någonting liknande i Sverige.
((Øyekontakt. Hendene i lommene))

Verbalteksten i denne sekvensen kan forstås på flere måter. Det kan regnes som en kommisiv, altså som en forpliktelse fra avsender. Enten ved at de forplikter seg til at de ikke har en aktiv diskusjon eller ved at de forplikter seg til å oppdatere dersom diskusjonen skulle bli aktiv. Alternativt kan vi forstå ytringen som en konstativ, den sier oss noe om et saksforhold i verden. Tegnell har hendene i lommene og framfører ytringen i et rolig tempo med samme stemmeleie. Modalitetsuttrykket «vi har inga» er epistemisk og viser høy grad av sikkerhet. På bakgrunn av framføring, modalitetsuttrykk og verbaltekst vil da konstativ være den mest dominerende språkhandlingen.

Konstative bidrar samlet sett på til å tegne et bilde av myndighetene som kyndige og balanserte i en akutt krisesituasjon. De har presenterer systematisk hva de vet, og hva de ikke vet. Samlet sett synes de konstative språkhandlingene og underbygge myndighetenes troverdighet og autoritet.

5.1.2 Kommisiver

Kommisive språkhandlinger synes å ha en sentral rolle i kommunikasjonen fra svenske myndigheter. I materialet har jeg funnet at de i hovedsak kan kobles til to forhold. 1) Ved å oppdatere befolkningen på eget arbeid med smittevern og 2) reguleringer. Eksempelvis utfører myndighetene kommisive språkhandlinger av den første typen i dette sitatet:

(.) Vi ska undersöka att det bara rör sig om enstaka fall än så länge, men att det ändå kan vara tecken på att det finns mer spridning i samhället än vad vi fångar med den provtagning vi har idag (kremt).
((Holder øyekontakt. Ser ut til at hendene forblir i lommene.))

Dette utsagnet kan man forstå som en konstativ ettersom Anders Tegnell konstaterer at øvrig spredning i samfunnet kan være et faktum. Samtidig forplikter Tegnell seg, på vegne av Folkhälsomyndigheten, til å undersøke saksforholdet videre. Framføringen av utsagnet blir preget av en oppramsende tone og legger trykk ved ordene «men» og «tecken».

Modalitetsuttrykket «ska» er deontisk og viser sterk modalitet rundt behovet for handling. Videre benytter myndighetene mer eller mindre konsekvent kommisiver når de omtaler sin egen utredning av beredskap. Dette kan vi finne eksempler på når representanten for Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Maria Bergstrand, kommenterer hvordan de vil jobbe videre. Hun sier eksempelvis: «Och för att öka tydligheten ännu mer, så har vi nu valt att även här lyfta upp information riktad till arbetsgivare och den här sidan uppdateras förstås löpande i takt med att ny information kommer till.»

Til slutt opptreer også kommisiver i form av forpliktelser til å *ikke* stenge ned samfunnet. Dette kan vi se eksempler på i følgende ytringer:

Evenemang som liksom bara är mindre antal personer med väldigt lokal anknytning tycker vi inte finns anledning att stänga ner.
((Holder øyekontakt. Snakker rolig))

Hela den här inriktningen är ju också emot att vi inte ska stänga ner mer än absolut nödvändigt.
((Holder øyekontakt. Snakker rolig))

Her ytrer Tegnell at man ikke finner grunnlag til å stenge ned. Stemmeleiet er jevnt, tempoet rolig og Tegnell holder blikkontakt med publikum. Ordene «mindre» og «veldig» blir framført med trykk. De trykksterke ordene er adjektiv og jeg vurderer disse som epistemiske modalitetsuttrykk. Ordene i seg selv uttrykker en form for reservasjon, om ikke for graden av sannhet, så overfor graden av utstrekning. I tillegg er dette markert deklarativ ved «vi tycker»,

og ytringen framstår som mer usikker. Framførelsen kan sies å understreke modaliteten med tanke på hvor Tegnell legger trykk i setningen. Dette blir understøttet av den neste setningen. Her legger Tegnell trykket på «absolut nödvändigt». Modalitetsuttrykket er deontisk ettersom det adresserer i hvilken grad noe burde gjøres, i dette tilfellet uttrykker det at noe burde bli unngått så langt det lar seg gjøre.

Kommisivene tegner et bilde av fagmyndigheter som forutsetter tillit. De bygger smittevernet på anbefalinger og legger dermed opp til stor grad av frivillighet hos befolkningen. Tilliten mener jeg man kan forstå på to plan. For det første bygger det på en forestilling om tillit fra befolkningen til fagmyndigheten – at de kan nok om viruset til at deres vurdering er treffende. For det andre viser strategien, som medieres gjennom kommisivene, tillit fra myndighet til befolkning – at de følger anbefalingene.

5.1.3 Direktiver

Svenske myndigheter synes å bruke direktive språkhandlinger knyttet opp mot restriksjoner. Dette viser seg eksempelvis når Tegnell trekker fram smittevernstiltak og anbefalinger. Han sier for eksempel: «Och i den grundläggande biten, det är det viktigaste man kan göra som individ ute i samhället är att tänka på att börjar man bli sjuk, börjar man känna att den här förkylningen är på gång som skulle kunna vara en corona.»

Framførelsen preges av jevnt stemmeleie og rolig tempo uten nevneverdig mimikk eller gestikulering. Modalitetsuttrykkene samsvarer med språkhandlingen. Tegnell benytter imperativ verbmodus ved to anledninger: «stanna hemma». Dette uttrykker høy grad av sikkerhet.

Videre benytter også Tegnell et presentasjonsverktøy med kulepunkter:

Åtgärder

- Allmänna sammankomster och offentliga tillställningar med över 500 personer förbjuds
 - Riskbedömningsstöd för evenemang med färre deltagare
- Karensavdraget avskaffas

Åtgärder

- Minska samhällspridning
 - Var och en som känner att man håller på att bli sjuk, även milda symptom på luftvägsinfektion ska begränsa sociala kontakter där smitta riskerar att överföras. Gäller både jobb och privat – minskar epidemins omfattning
 - Handhygien och att undvika onödig nära kontakt med sjuka
- Skydda de äldre
 - Särskilt viktigt att de som arbetar inom äldreomsorg och vård av äldre och riskgrupper inte arbetar om de får symptom. Anhöriga bör också undvika besök på sjukhus och äldreboenden och aldrig vid symptom

Det første kulepunktet kategoriserer jeg som et direktiv ettersom det er en kommando. Det neste punktet er også formulert som en kommando, men avskaffingen av karensavdraget vil

være noe myndigheten gjør. Her uttrykker verbalteksten en kommisiv. Neste bilde inneholder to direktiver. I selve framførelsen snur Tegnell seg og ser mot skjermen:

Så vad vi försöker göra i större drag, det är ju just nu det är att minska tackten i samhällsspridningen egentligen.
(Flytter hendene i lommene. Ser mot skjermen))

Selve verbalteksten i ytringen kan virke som en kommisiv språkhandling. Tegnell bruker et «vi» og omtaler noe de forsøker å gjøre. Ettersom han samtidig snur seg mot skjermen forstår jeg dette som at han viser til teksten som står der, altså direktiver. Samtidig som han gjør det legger han hendene i lommene. Den muntlige ytringen inneholder svakere epistemiske modalitetsuttrykk enn hva som vises på skjermen ved ordene «försöker», «just nu» og «egentligen». Samspillet mellom språkhandlingen på skjermen og framførelsen, altså den muntlige språkhandlingen, actio og de semantiske modalitetsuttrykkene, mener jeg det da kan orienteres mot en modifisering. Den mest dominerende språkhandlingen er altså direktiv i denne sekvensen, men med et svakere modalitetsuttrykk enn hva som står skrevet.

Tilsynelatende kunne man tenke seg at de mange direktivene tegner bildet av strenge fagmyndigheter som gir autoritære ordre til befolkningen, men de svenske myndighetene uttrykker en viss tilbakeholdelse gjennom sine befalinger. Denne virkelighetsoppfatningen blir også uttrykt gjennom kroppsspråket og bekleddningen. Til sammen danner dette et bilde av at myndighetene er avslappet til formaningene sine. Dette igjen mener jeg det er grunn til å forstå som en forlengelse av en virkelighetsoppfatning av smittespredningen som mindre kritisk.

5.1.4 Kvalifiseringer

Under den svenske pressekonferansen benytter myndighetene ofte kvalifiserende språkhandlinger i kombinasjon med andre. Den kombinasjonen som opptrer hyppigst synes å være kvalifikasjoner sammen med konstateringer. Dette framkommer i hovedsak på to måter: 1) Myndighetene konstaterer at det har skjedd en kvalifisering, 2) den konstative språkhandlingen framføres av noen med så stor myndighet på området, at det fungerer som en kvalifisering.

Det første tilfellet kan vi se eksempler på i Wallensten og Tegnells ytringer. Ved flere anledninger referer de til beslutninger som allerede er tatt. Han sier for eksempel: «Den andra saken som hände under gårdagen, var att karensavdraget nu togs bort». I selve situasjonen, altså pressetreff etter en pandemierklæring, virker den mest relevante oppfatningen av språkhandlingen å være en kvalifisering. Dette er fordi funksjonen av handlingen er å kvalifisere hva som heretter gjelder, ikke konstateringen av et saksforhold i verden.

Det andre tilfellet forekommer blant annet når Wallensten går igjennom tallene for smittespredningen. Dette gjør han på følgende måte:

Vi har tecken till det i Sverige, (.) definitivt.

((Lar blikket gli over rommet. Tegnell ser ned))

Verbalteksten kan forstås som en påstand om verden, sann eller usann. Likevel kan man forstå måten utsagnet framføres på, og av hvem det framføres av, som en kvalifisering. Avsender framfører utsagnet med trykk på det epistemiske modalitetsuttrykket «definitivt» og holder øyekontakten med publikum. Dette kan gi inntrykk av sikkerhet til utsagnet. I tillegg er Wallensten offisielt merittert som «biträdande» statsepidemiolog og har i denne rollen en faglig tyngde.

Kvalifiseringer forutsetter autoritet, og dette kommer tydelig fram hos fagmyndighetene. Denne typen språkhandlinger benytter de tilknyttet sak og til smittevern. Virkelighetsbildet som da kommuniseres synes å være at de er eksperter på området og definerer gjennom kunnskapen sin hvordan pandemierklæringen og spredningen i det svenske samfunnet skal forstås.

5.1.5 Ekspressiver

I likhet med de kvalifiserende språkhandlingene, opptrer de ekspressive ofte sammen med andre. De ytringene jeg har kategorisert med ekspressiv som den mest dominante språkhandlingen synes å være tett knyttet opp mot både de semantiske modalitetsuttrykkene og de multimodale. Wallensten sier for eksempel: «Därför tycker inte jag att den här grafen säger riktigt så mycket som man skulle vilja över hur, när folk har smittats till exempel, och eller när de har insjuknat». Setningen har en markert deklarativ. I tillegg uttrykker Wallensten

modalitet ved å bruke frasene «riktigt så mycket» og «skulle vilja». Dette kan sies å være epistemisk modalitet ettersom han markerer usikkerhet i hvor sant saksinnholdet i grafene er. Samtidig uttrykker han evaluativ modalitet ved det siste uttrykket, altså at grafen kanskje ikke er så god som man kunne ønske seg. I dette eksempelet understøtter modalitetsuttrykket den ekspressive språkhandlingen.

Johanna Sandwall utfører også ekspressive språkhandlinger. Her synes framførelsen å understøtte språkhandlingen:

Kan en helt annan för då hade man kanske inte heller möjligheterna till det vi kallar "just in time" idag.
((Øyekontakt. Beveger nakken fra side til side ved "just in time"))

Sen har det tillkommit olika typer utav (,) upphandlingsformer och leveranser och allt är på väg någonstans så det hänger väl ihop med.
((Øyekontakt. Rister svakt på hodet))

Men jag kan inte säga när, det är ju regionala beslut som har fattats så klart, och kring hur man ska planera för sin varuförsörjning.
((Øyekontakt. Trekker lett på skuldrene. Gestikulerer))

Som vist i transkripsjonene viser Sandwall her en mer påfallende bruk av kroppsspråk enn tidligere i presentasjonen. Hun legger trykk på visse ord og fraser. Disse følger hun opp med gestikulering. For eksempel beveger hun hodet fra side til side når hun sier «just in time» og trekker på skuldrene ved «jag kan inte säga när». Kroppsspråket synes å signalisere usikkerhet (sett inn). I så fall samsvarer det også med modalitetsuttrykkene som epistemisk signaliserer høy grad av usikkerhet, for eksempel når hun sier, «Men jag kan inte säga när». Dette kan også sies å gjelde for følgende ytringer:

Ja(.), men jag, nej, men det tycker jag är en allmän reflektion att vi är lite dåliga på att tänka igenom vad som hänt efteråt.

((Ser opp mot høyre før han snakker.))

Så jag tror verkligen att den här gången, och det har vi sagt vid många kriser, så måste vi verkligen ta ett stort ansvar för att verkligen följa upp.

((Øyekontakt))

Ja, och det skrevs ut ett antal olika rapporter och sådan, men genomslaget av dem tror jag att man kan ta sig en funderare på, inte minst i den här frågan runt tillgänglighet, utrustning och liknande.

((Øyekontakt. Folder hendene))

I dette eksempelet kan nok verbalspråket sies å være tydelig ekspressivt ettersom Tegnell markerer seg selv tydelig i ytringen før han kommer med en vurdering av saksforholdet. Han ser opp før han uttaler seg. Samtidig legger han trykk ved ordene «stort», «verkligen», «genomslaget» og «minst». I det første sitatet uttrykker Tegnell evaluativ modalitet der han adresserer et forbedringspotensial. Her legger han trykk ved «lite» og «tänka». Neste setning tykklegger han «stort» og «verkligen». Dette forstår jeg som deontiske modalitetsuttrykk ettersom Tegnell uttrykker at noe i høy grad burde gjøres. I siste sitat legger han trykk på «genomslaget» og «minst». Ved å legge trykk på «genomslaget» virker det som at Tegnell understreker hvor vellykket rapportene som ble produsert etter Influenza A(H1N1) i 2009, bedre kjent som svineinfluensaen.

De mange ekspressive språkhandlingene dreier seg ikke først og fremst om bekymring overfor den truende krisen, men signaliserer snarere en form for akademisk forbehold. Dette kommer særlig fram gjennom en kombinasjon av modifierende uttrykk og kroppsspråk. Virkeligheten framstilles som kompleks, og myndighetene inntar det jeg forstår som en mer reflekterende rolle.

5.2 Norge

5.2.1 Konstativer

I likhet med den svenske pressekonferansen, er det konstante språkhandlingene myndighetene utføres flest ganger. Denne benyttes som regel for å konstatere forhold rundt spredningen og hvordan den blir håndtert. Myndighetenes framførelse er prega av liten variasjon i

kroppsspråk og stemmeleie. Tendensen viser at modalitetsuttrykket understøtter språkhandlingen i form av epistemiske uttrykk. Det vil si at de benyttes for å forhandle graden av sannhet i utsagnet. I de setningene der konstative språkhandlinger står sammen med andre, oppfatter jeg disse som regel som underordnede. Et unntak her finner vi eksempelvis hos Bent Høie:

(.) Og så vil jeg ha sagt, hele veien ville vi politisk vist handlekraft med å presse disse tiltakene gjelder på et tidspunkt der fagmyndighetene våre ikke mente det var riktig, så ville det også kommet reaksjoner fra samfunnet, fordi det hadde faktisk da hadde blitt avslørt at dette var for kraftige tiltak i forhold til den situasjonen vi var i.

((Holder øyekontakt))

Man kan forstå ytringen som en ekspressiv språkhandling på bakgrunn av meningsinnholdet i ytringen. På den ene siden uttrykker Høie et tenkt scenario rundt hva som kunne vært situasjonen dersom de politiske tiltakene hadde kommet for tidlig. Setningen inneholder også en markert deklarativ ved at han sier: «Og så vil jeg ha sagt (...)». Samtidig framfører han dette som en oppramsing uten nevneverdig variasjon av intonasjon, mimikk eller gestikulering. Jeg som tilhører kan oppfatte dette som framførelsen av en påstand om verden. Til tross for at han inkluderer seg selv i setningen gjelder dette behovet for å si *noe*, ikke for å markere at dette er hans

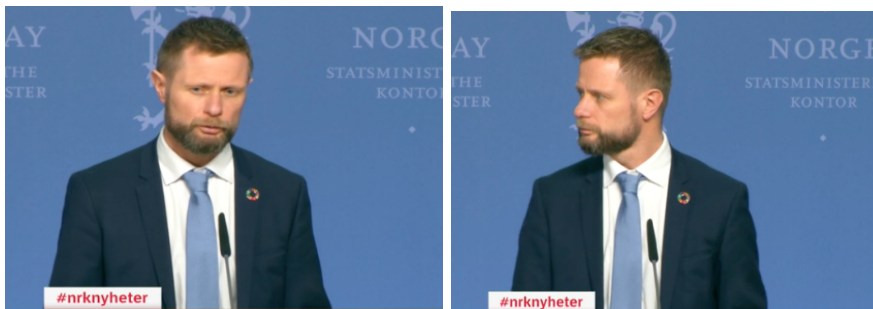
Virkelighetsbildet som kommer til uttrykk gjennom konstativene i den norske pressekonferansen, har mange fellestrekk med det vi kan finne i den svenske. Representantene framstår som kyndige og beholder roen i situasjonen. Derimot er framføringen mer alvorspreget. Myndighetene holder jevnlig øyekontakt med publikum og framfører budskaper rolig, men tydelig. På bakgrunn av dette mener jeg at det males et bilde av myndighetene som kompetente, men i en presset situasjon.

5.2.2 Kommisiver

Kommisive språkhandlinger er også sentrale i de norske myndighetenes kommunikasjon, men de synes å ha en noe annen funksjon enn hos de svenske. I likhet med Sverige forplikter de norske myndighetene seg overfor befolkningen både når det gjelder hvordan de skal følge opp ulike tiltak, ved å ikke la restriksjonene vare for lenge, men også å innføre de tiltakene dersom det kreves. Den første formen for kommisiver bruker myndighetene typisk ved utsagn som:

«Kollektivtransport-tilbudet skal opprettholdes.», «Og Helsedirektoratet vil gi råd til helsetjenesten om dette.» og «Dagligvarebutikkene vil holde åpent.» De modale hjelpeverbene «skal» og «vil» uttrykker høy grad av epistemisk sikkerhet i setningene. Framførelsen av disse formene for kommisiv ligner på de trekkene jeg har pekt på ved konstative språkhandlinger, liten grad av variasjon i gestikulering, mimikk og intonasjon.

Den neste typen fortøner seg på en litt annen måte. Bent Høie sier eksempelvis: «Og da må alle respektere dette og ta hensyn sånn at vi kan ha disse tiltakene så lenge de er nødvendige, men så kort tid som nødvendig.» Ytringen kan forstås som et direktiv ettersom han sier at, «alle må respektere dette og ta hensyn». Samtidig ytrer han at tiltakene skal være «så kort tid som nødvendig». Dette oppfatter jeg som en kommisiv språkhandling. Denne formen for kommisiv viser også likhetstrekk med de Tegnell ytrer når han sier at det ikke finnes grunnlag for å stenge ned. Modalitetsuttrykkene er deontiske, «må» og «nødvendig» viser til en høy grad av nødvendighet. Bent Høie framfører utsagnet på følgende måte:

Og da må alle respektere dette og ta hensyn sånn at vi kan ha disse tiltakene så lenge de er nødvendige, men så kort tid som nødvendig.

((Holder øyekontakt. Ser på Camilla Stoltenberg og nikker etter endt ytring.))

Ordene «ha», «nødvendige», «kort» og «nødvendig» er framført med trykk. Ved å legge trykk på disse ordene synes resultatet å være at denne delen av setningen blir vektlagt. Han ser også bort mot Camilla Stoltenberg etter at han har ytret setningen. Dette forstår jeg som at han søker en slags bekreftelse på det han har sagt. Dersom vi ser handlingen på denne måten, synes den styrkende for utsagnet. Hadde vi derimot forstått språkhandlingen som en direktiv kunne den indikert usikkerhet. I så fall hadde vært en diskrepans mellom kroppsspråket overens med modalitetsuttrykket, eventuelt fungert som en modifierende handling.

Den siste formen for kommisive språkhandlinger, virker kanskje også å være den som er mest betydningsfull. De norske myndighetene benytter kommisiver for å forplikte seg til å innføre restriksjoner, de forplikter seg til å begrense. Erna Solberg ytrer følgende: «Derfor iverksetter vi nå drastiske tiltak nettopp i håp om å stanse viruset.» Kommisivene får samme funksjon når Bent Høie: «For befolkningen kan føle seg trygge på at vi tar de grepene som trengs for å hindre smittespredning og sikre at de som blir alvorlig syke òg skal få god helsehjelp når de trenger det.» Her skiller kommunikasjonen seg ganske tydelig fra det som kom fra svensk hold. Disse setningene inneholder flere adjektiv og adverb som «drastisk», «trygge» og «alvorlig» og «god». På den ene siden kan man kanskje forstå disse verdiladde ordene som en indikasjon på at det er en ekspressiv språkhandling ettersom hovedvekten av de modifierende uttrykkene er evaluative. Samtidig forstår jeg her den uttalte forpliktelsen til å stoppe viruset og å sørge for at befolkningen er trygg, som mer tungtveiende. Dermed kan man kanskje si at myndighetene ved disse tilfellene benytter kommisive språkhandlinger for å legitimere restriksjonene.

På bakgrunn av dette, og især det siste punktet, oppfatter jeg at virkelighetsbildet hos de norske myndighetene fortøner seg annerledes enn hos de svenske. Den norske strategien bygger på en tillit hos folket til at de gjør det riktige. Dette mener jeg blir understreket av at tiltakene de forplikter seg til å innføre, er såpass frihetsinnskrenkende som de er. Som jeg argumenterte for i 5.1.2 synes de svenske myndighetene å ha en toveis tillitsforståelse. Tillit springer ut fra dem og til folket, og vice versa. Jamfør denne sammenligningen vil det være nærliggende å vurdere de svenske myndighetene som mer tillitsfulle overfor befolkningen enn de norske. Imidlertid vil jeg argumentere for at man kan finne et annet virkelighetsbilde her. Ved å bruke kommisivene på den måten de norske myndighetene gjør, inkluderer de også seg selv blant folket. Sett på denne måten er språkhandlingene et uttrykk for at de ser situasjonen som kritisk. Myndighetene synes å ikke være villige til å løpe noen risiko. Dersom vi følger dette resonnerer mener jeg det finnes grunnlag til å argumentere for at de norske myndighetene i større grad stiller seg sammen med folket, nettopp ved å forplikte seg til å gjøre sterke tiltak i en uoversiktlig situasjon. Det svenske virkelighetsbildet, på den andre siden, synes å være mer ekspertpreget.

4.2.3 Direktiver

De direktive språkhandlingene blir brukt på relativt lik måte mellom de to maktene. Norske myndigheter benytter som regel direktiver når de skal kommunisere ulike restriksjoner. Dette kan vi for eksempel ved flere av tilfellene der Erna Solberg og Bent Høie omtaler

restriksjoner og anbefalinger i starten av pressekonferansen. Framførelsen av disse kan minne om de konstative språkhandlingene. Det er liten grad av variasjon i intonasjon, gestikulering og mimikk. Begge holder fast øyekontakt mens de framfører bekskjeene.

Modalitetsuttrykkene skiller seg derimot noe fra myndighetene benytter sammen med konstativene. Ett trekk ved disse typene ytringer er at det er en overvekt av deontiske modalitetsuttrykk, altså uttrykk som politikerne bruker for å adressere hvorvidt noe er nødvendig. Her framlegges behovet for handling som svært nødvendig, gjerne ved at myndighetene bruker ordet «må», «skal» og «unngå».

Det er flere sekvenser fra pressekonferansen der de direktive språkhandlingene blir framført på, ligner på andre klasser. Dette skjer særlig gjennom kvalifiseringer og kommisive språkhandlinger:

For å opprettholde nødvendige helse og omsorgstjenester, (,) har Helsedirektoratet med hjemmel i lov av 23. Juni 2000 nr. 56 om helsemessig og sosial beredskap, paragraf 4, en første ledd andre punktum gjort følgende vedtak, (,) helsepersonell som jobber med pasientbehandling forbys å reise til utlandet.

((Ser opp ved ordene "helsepersonell" og "forbys"))

Her framfører Bent Høie et vedtak som er blitt gjort. Fram til Høie gjør en pause, synes også ytringen å være en kvalifiserende språkhandling: Han endrer noe i verden med denne ytringen. Ved ordet «helsepersonell» vil jeg argumentere for at språkhandlingen endrer seg. Her adresserer han et pålegg overfor en gitt del av befolkningen. Dette mener jeg blir understøttet av framførelsen. Høie tar en pause før han ytrer dette leddet og legger trykk på de det gjelder og graden av pålegget. I likhet med de andre eksemplene jeg har trukket fram, benytter helseministeren et deontisk modalitetsuttrykk ved «nødvendige». I tillegg bruker han en passiv infinitiv ved «forbys». Dette oppfatter jeg også som et deontisk modalitetsuttrykk ettersom det betegner grad av tillatelse. På setningsnivå har jeg derfor kategorisert dette utsagnet med direktiv som den mest dominante språkhandlingen.

Videre benytter myndighetene direkte språkhandlinger i kombinasjon med kommisive. Denne kombinasjonen forekom også ved flere anledninger hos de svenske myndighetene. Som regel er denne kombinasjonen uttrykket med et «vi». For eksempel sier Erna Solberg: «Vi må bry oss om hverandre, og vi må hjelpe hverandre som best vi kan.» Ytringen er modifisert med et deontisk modalitetsuttrykk ved «må» og uttrykker absolutt nødvendighet. Rent innholdsmessig uttrykker den også et pålegg om hva som må gjøres. Det som utfordrer klassifiseringen her, er at Solberg inkluderer seg selv og myndighetene i den direkte språkhandlingen. På denne måten bruker hun også en kommisiv språkhandling. Likevel vil jeg her argumentere for at den mest dominante språkhandlingen er den direkte ettersom det er pålegget overfor befolkningen som er ytringens viktigste funksjon når det kommer til smittevern. Samtidig synes denne kombinasjonen å tjene en annen funksjon, nemlig at et pålegg blir framført på en sån måte at det også gjelder maktutøverne. Myndighetene legger ikke restriksjoner på befolkningen, de er også en del av folket.

En siste observasjon er at de direkte språkhandlingene flest ganger kommer fra politisk hold og ikke fra faglig. Stoltenberg benytter direkte språkhandlinger bare ved to anledninger. Her kommer handlingen fram ettersom hun stiller retoriske spørsmål, og på den måten kan sies å kreve en refleksjon hos mottakerne. Bjørn Guldvog, helsedirektør, benytter også det jeg har kodet som direkte språkhandlinger ved kun to anledninger. Ved det første tilfellet sier han «Jeg vil råde nordmenn som nå er i utlandet hvis de har behov for å være trygge på komme hjem, at de kommer hjem raskt.» Ytringen inneholder et ganske tydelig pålegg; kom hjem. Det andre tilfellet består av et sett med flere setninger etter hverandre. Her adresserer helsedirektøren restriksjonene rundt nærkontakt:

Vi kan ikke, som statsministeren sa, vi kan ikke ta på hverandre.

((Nikker mot statsministeren))

Vi kan naturligvis ta på vår ektefelle i(:) hjemmet, men men vi skal altså ikke gå rundt å ta på veldig mange mennesker, men vi skal ta vare på hverandre.

((Holder øyekontakt))

Ytringene har deontiske modalitetsuttrykk ved «vi kan ikke» og «vi skal». Framførelsen differensierer seg noe fra de andre direktive ytringene. Som jeg viste i eksempelet der Høie forbyr helsepersonell å reise utenlands, ble dette framført med tydelig øyekontakt og trykk på sentrale ord. Guldvog gjør to ting jeg oppfatter som annerledes. For det første nikker han mot statsministeren. Han refererer til Solberg i verbalteksten også. For det andre framfører han den andre setningen med flere bilyder og gjentakelse av ord. Denne måten å framføre på tolker jeg som modifierende overfor den direktive språkhandlingen. Ettersom Guldvog er helsedirektør, og derfor en av de med høyest kompetanse når det kommer til smittevern på podiet, mener jeg det er uriktig å oppfatte framførelsen som usikkerhet rundt hvorvidt man kan ta på mange mennesker. Sett i sammenheng med nikket han gjør mot Solberg virker det kanskje heller som at han viser usikkerhet overfor det å beordre, altså en slags rolleforståelse. Dette kan i så fall samsvare med det faktum at de to som representerer fagmyndigheten i svært liten grad benytter denne klassen av språkhandlinger. Det overlates til politikerne.

I samsvar med det man kanskje forventer fra øvrighetspersoner i en nødssituasjon, framstår de norske myndighetene som rolige, tydelige og mer kategoriske enn hva de svenske gjør. De direktive språkhandlingene styrker et krisepreget virkelighetsbilde. Et sentralt poeng med tanke på virkelighetsbildene er skillet mellom politikere og fagfolk som framkommer av pressekonferansen. Der direktivene hos de svenske fagmyndighetene tjener til å male et bilde av en kompleks situasjon, har direktivene fra de norske politikerne en mer klargjørende funksjon. Her er det vel å merke at jeg ikke forstår språkhandlingen som underbyggende for et slags svart-hvitt verdensbilde der de norske myndighetene anser smittesituasjonen som helt tydelig. Jeg vurderer direktivene dit hen at de underbygger en virkelighetsforståelse av situasjonen som akutt. Dette blir understøttet av det tydelige kroppsspråket og de sterke deontiske modalitetsuttrykkene. I en virkelighetsoppfatning der krisen er et faktum, vil nok også behovet for rask handling stå som ubestridt.

5.2.4 Kvalifiseringer

De kvalifiserende språkhandlingene synes å ha to hovedfunksjoner under pressekonferansen. Den første funksjonen er kvalifiseringer ved at det opprampses nye vedtak, oppdateringer på situasjonen og oppklaring av medisinske begreper. I likhet med de svenske myndighetenes pressekonferanse er disse formene for kvalifiserende språkhandlinger ofte i kombinasjon med konstative. Her er de også ganske like i framførelsen, men jeg har kategorisert disse som

kvalifiseringer på bakgrunn av ytringsinholdet i selve verbalteksten. Dette finner vi et eksempel hos Camilla Stoltenberg:

Det vil si at vi har gått over fra en situasjon med (.) det som kalles utbrudd til en epidemi, og samtidig har epidemien spredd seg til hele verden, altså en pandemi som verdens helseorganisasjon erklærte i går.

((Holder øyekontakt))

Setningen i seg selv kan forstås som et sant eller usant utsagn om verden. Camilla Stoltenberg konstaterer at det har skjedd en kvalifisering fra WHO. Samtidig er det hun som i denne situasjonen står som en av Norges øverste fagmyndigheter og framfører budskapet til den norske befolkningen. I lys av sin rolle og av situasjonen tolker jeg da dette som en kvalifikasjon av situasjonen – vi har gått fra en epidemi til en pandemi.

Den andre formen for kvalifiseringer framkommer bare hos de politiske representantene, og forekommer ikke i den svenske pressekonferansen. Disse preges av å være betegnelser på hvordan Norge som en nasjon skal møte situasjonen. For eksempel sier Erna Solberg følgende: «Og det, jeg tror vi skal vise den norske sinnsroen litt nå i møte med dette.» Jeg vil argumentere for at denne ytringen er kvalifiserende på to måter. For det første etablerer Solberg, i sin rolle som statsminister, noen premisser for hvordan Norge skal møte pandemien. For det andre etablerer hun også at det finnes en «norsk sinnsro». Ettersom hun adresserer dette som norsk, gir det uttrykk for at denne formen er noe annet enn vanlig sinnsro. Den samme funksjonen kan for eksempel se i følgende ytring: «Og i Norge så står vi sammen når det gjelder.» Solberg framfører dette som en sannhet om Norge. Dette kan man kanskje forstå som et konstativ, en allmenn forståelse av hvordan nordmenn møter en krise. Samtidig er dette en respons på en pandemierklæring fra statsministeren. Det er ikke en helt prekær situasjon. Dermed kan Solberg sies å overføre en idé av hvordan de norske innbyggerne er over i denne nye situasjonen.

I likhet med fagmyndighetene i Sverige, bruker også de norske kvalifiseringer tilknyttet sak og smittevern. Språkhandlingene utføres med stor autoritet. På den andre siden blir de også tillagt en samlende funksjon ved at de brukes mer retorisk enn de andre. Myndighetene tegner et virkelighetsbilde av hva det vil si å være norsk og hva det vil si å være norsk i en *krise*. Dette finner vi ikke igjen i den svenske pressekonferansen.

4.2.5 Ekspressiver

Den siste formen for språkhandlinger synes å være ganske ulik mellom de to landene. Der de svenske myndighetene i stor grad bruker ekspressive språkhandlinger for å kommunisere at situasjonen er kompleks, kan det virke som at de norske heller bruker de for å skape tydelighet. Myndighetene benytter ekspressiver både når de skal betegne sin egen forståelse av hvor vanskelig situasjonen er og hvor viktig det er med de ulike tiltakene.

Modalitetsuttrykkene består i stor grad av deontiske og evaluative innslag. Eksempelvis sier Bent Høie: «Og jeg forstår at dette er veldig utfordrende, og det er jo noe av det som jeg synes er veldig vanskelig med disse tiltakene, for jeg vet at dette er veldig vanskelig for mange familier.» Her markerer Høie forståelse for situasjonen både ved å tale med markert deklarativ og i de evaluative modalitetsuttrykkene «veldig utfordrende» og «veldig vanskelig».

Multimodalt skiller disse formene for ekspressive språkhandlinger seg signifikant fra det man kan observere hos de svenske:

Norge har ikke gjort så sterke inngrep i en fredstid så vidt jeg kjenner til, (.) noen gang.

((Holder øyekontakt))

Utsagnet synes å være ganske tydelig ekspressivt rent innholdsmessig. Bent Høie ytrer sine følelser rundt hvor inngripende tiltakene er. Dette er markert evaluativt ved «så sterke» og «noen gang». Han holder tydelig øyekontakt mens han framfører dette og legger trykk på ordene «så» og «noen». I tillegg legger han inn en pause ved «noen». Som vist i delkapittel 4.1.5 fortøner det svenske kroppsspråket seg annerledes. Johanna Sandwall trekker på skuldrene og Anders Tegnell synes å innta en mer reflekterende rolle.

Camilla Stoltenbergs bruk av ekspressiver virker, kanskje ikke helt uventet, sammenfallende med det vi kan se hos de svenske. Framførelsen er i hovedsak lik som det jeg har eksemplifisert hos Bent Høie, men innholdet er litt annerledes. Dette kommer fram i de ekspressive språkhandlingene Stoltenberg benytter når hun omtaler situasjonen.

Ja, jeg kan utdype det fordi at hvis det er få smittede, så er det veldig vanskelig å få målt om det har noen effekt.
((Holder øyekontakt. Legger armene opp på bordet ved "veldig".))

Verbalt uttrykker Stoltenberg usikkerhet rundt målingene og utfordringer rundt det. Den ekspressive språkhandlingen synes her å ha samme funksjon som vi eksempelvis kan spore i den svenske pressekonferansen. Tegnell at smittesporingen er kompleks ved å utføre samme språkhandling

I motsetning til funnene i analysekapittel 5.1.5 dreier ekspressivene i den norske konferansen seg om bekymring overfor situasjonen. I tillegg har de en empatisk funksjon ved de anledningene myndighetene adresserer hvor vanskelig de synes situasjonen er. Den empatiske funksjonen blir understreket særlig ved bruk av evaluative modaluttrykk. Dette kommer særlig fra, hos helse- og omsorgsministeren. Unntaket er som nevnt tendensen til det jeg tidligere har omtalt som akademisk refleksjon, hos Camilla Stoltenberg. Alt i alt maler myndighetene et bilde av en tydelig akutt og alvorlig situasjon. Hos de norske myndighetene blir det tydelig kommunisert at covid-19 er en krise.

5.3 Makrohandling og virkelighetsbilder

Så langt har altså analysen vist at de norske og svenske myndighetene forsøker å utføre de samme språkhandlingene. For å tydeliggjøre funnene vil jeg i det følgende presentere en komparativ oversiktstabell over språkhandling med tilhørende virkelighetsbilder fra de to pressekonferansene. Som presentert i oppgavens metodedel har jeg sett semantiske modaluttrykk og multimodalitet som understøttende semiotiske ressurser i kodingen av språkhandling. I tabellen presenterer jeg altså språkhandlingene og virkelighetsbilder, men jeg ønsker å klargjøre at hele trekantmodellen jeg har benyttet i analysen ligger til grunn. Dette gjør jeg for at den skal samsvare med den forståelsen av multimodal som Eva Maagerø (2005) beskriver, og som jeg har trukket fram i kapittel 2.5: De semiotiske ressursene danner, i samspill med hverandre, mening. Derfor ville det å dele dem opp og analysere de hver for seg ekskludert meningsmangfoldet en multimodal tekst åpner for. Når det er sagt, anser jeg det som en mulig fallgrube at noen av funnene ikke kommer godt nok fram. For å møte dette inkluderer jeg en kolonne i tabellen der jeg oppsummerer de mest slående observasjonene

innen modalitetsuttrykk og multimodale uttrykk, inklusiv at dette inngår i vurderingen av språkhandlinger.

	Sverige		
Språkhandlinger	Virkelighetsbilde(r)	Modaluttrykk	Multimodalitet
Konstativ	Kyndige	Gjør tydelige forbehold gjennom de modale uttrykkene. Reflekterer rundt hva som er riktig å gjøre.	Mer uformell framførelse. Holder ikke en meter. Hverdagslige klær. Tegnell har hendene i lommene deler av pressekonferansen.
Kommisiv	Frivillighet		
Direktiv	Tilbakeholdene		
Kvalifisering	Eksperter		
Ekspressiv	Akademisk forbehold		

	Norge		
Språkhandlinger	Virkelighetsbilde(r)	Modaluttrykk	Multimodalitet
Konstativ	Kyndige	Viser stor sikkerhet rundt dette som en nødssituasjon. Uttrykker behov for handling. Uttrykker forståelse av situasjonen som vanskelig.	Formell og planlagt framførelse. Stiv bekledding. Holder meteren. Klart og tydelig kroppsspråk.
Kommisiv	Tillitsfulle og handlekraftige		
Direktiv	Krise		
Kvalifisering	Et samlet og handlekraftig Norge		
Ekspressiv	Empatisk og presset		

Som tabellen viser handler myndighetene i begge land innenfor alle språkhandlingsklassene. Likevel oppfatter jeg handlingenes funksjoner, med unntak av konstativene, som ulik. En tendens hos de svenske myndighetene er at de benytter kommisive språkhandlinger ved å forplikte seg til å ikke gjøre for inngripende tiltak. Dette kan man også finne igjen i den

norske pressekonferansen, men her benytter de også kommisiver ved å forplikte seg til å gjøre strenge *nok* tiltak. De direktive språkhandlingene forekommer hos begge myndighetene i sammenheng med framførelse av restriksjoner og anbefalinger. I tillegg forekommer ofte direktivene i uttrykk som også kan oppfattes som kommisiver. Dette er fordi både de norske og svenske representantene benytter «vi» formuleringer og inkluderer seg selv i pålegget. Kvalifiseringene sammenfaller på noen punkter. Begge landene benytter seg av denne typen handlinger ved oppdatering på situasjon og medisinske poeng. Her kunne man nok tolket flere av ytringene også som konstativer, men ettersom det er fagmyndigheter og politikere som framfører dette som en respons på en pandemierklæring, mener jeg det handlingen faktisk gjør er å kvalifisere nye tilstander i samfunnet. De norske myndighetene, og især statsministeren, benytter de kvalifiserende språkhandlingene på en annen måte. Her får de funksjonen som samlende. Solberg kvalifiserer folket som solidariske og rolige, og sier på denne måten noe om hvordan landet skal møte pandemien. Til slutt kommer de ekspressive språkhandlingen ganske ulikt fram. De svenske myndighetene bruker ekspressiver for å uttrykke i hvilken grad de forstår situasjonen som kompleks. De norske benytter denne klassen for å uttrykke hvor alvorlig de finner situasjonen.

Som en makrohandling oppfatter jeg de to kommunikative hendelsene som kvalifiserende. Dette er fordi uttrykket i sin helhet nettopp er en respons på WHO's pandemierklæring. Dermed setter de ord på smittesituasjonen overfor sine borgere, uttrykker hvordan landet som en helhet skal møte situasjonen og til syvende og sist hvordan de, i sin rolle som de øverste myndighetene, oppfatter situasjonen. I et makroperspektiv kan da myndighetene sies å kvalifisere hvordan innbyggerne skal forstå Covid-19.

6. Diskusjon

I diskusjonsdelen vil jeg forsøke å se funnene fra tekstanalysen i lys av kulturelle og situasjonelle rammer. Ettersom jeg har en dialektisk-relasjonell forståelse av forholdet mellom tekst og kontekst, der situasjonskonteksten medierer forholdet mellom kultur og tekst, velger jeg å se dette som en glidende overgang. For å besvare problemstillingen, strukturerer derfor ikke diskusjonen etter Faircloughs tredimensjonale modell, men heller fra tre ulike vinkler. For det første vil jeg se på hvordan virkelighetsbildene jeg har identifisert i analysen analysen sammen med sjangerkonvensjoner, dernest vil jeg se dette i sammenheng med

landenes organisering og til slutt smittevern. Til slutt vil jeg foreslå noen mulige diskurser, altså kollektive forståelser, som kommer til uttrykk i myndighetenes virkelighetsbilder.

6.1 Pandemirespons i et sjangerperspektiv

Pressekonferanser kan forstås som en ganske vidtrekkende sjanger ettersom det omfatter mange former for sosiale domener: politikk, idrett, populær kultur, religion og så videre (Bhatia, 2006, s. 175). Et alternativ er å forstå de ulike formene for pressekonferanser som subsjangerer. I så fall ville eksempelvis en politisk pressekonferanse være en slik sjanger (ibid). Likevel virker det utfordrende og definere noen klare linjer for hva denne subsjangeren inneholder. Dersom vi forstår politisk retorikk slik Kjell Lars Berge definerer begrepet, semiotisk iscenesettelse av politikk (2014, s. 22), vil ikke politisk pressekonferanse som en subsjanger egentlig tilby noen tydeligere avgrensninger ettersom politikk i seg selv er et så vidtrekkende begrep. Berge hevder at politisk retorikk finner sted på flere arenaer enn de som er helt tydelig politiske. Denne formen for retorikk forekommer på alle de plassene i samfunnet borgerne forstår som politiske, og det foregår deliberative prosesser og det diskuteres hva samfunnet er og hvordan det burde være (ibid.). Med denne forståelsen av politisk retorikk synes kategorien «politisk pressekonferanse» å være noe intetsigende.

Jeg har altså hatt en forståelse av språk som handling i dette arbeidet, slik jeg har pekt på i oppgavens teoridel. Innen moderne forskning på pragmatikk forstås sjanger som noe dynamisk og i stor grad situasjonssensitivt (Berge & Ledin, 2001). Sjangernormer produseres og reproduseres av sosiale aktiviteter. Carolyn Miller (1984) beskriver sjanger som et sosialt konstruert og sosial handling. Konvensjonene utstyrr deltakerne i den kommunikative begivenheten med noen forventninger og muligheter for å uttrykke seg passende og forståelig i gitt kontekst (s. 157). Det er altså handlingen som er sentral for sjangeren, ikke den formen eller strukturen tekstene har, i denne sammenhengen pressekonferansene.

Dersom vi følger dette sjangerteoretiske perspektivet, vil struktur og form komme sekundært. I så fall er det kanskje mer komplekst hvilke sjangerkonvensjoner som kjennetegner pressekonferansene. Dette er vanskelig å definere ettersom språkhandlingene er så ulike. I tillegg kan pressekonferansene forstås som et slags kryssfenomen. De består av en form for planlagt muntlighet der taleren leser opp fra notater, men samtidig ha trekk fra mer uformell dialog i sekvenser med spørsmål-svar.

Dudley-Evans og Johns (1981) klassifiserte tre typer stil innen konferansepresentasjoner – *reading style*, *conversational style* og *rethorical style*. Det forfatterne omtaler som *reading style* kjennetegnes av at taleren leser mer eller mindre ordrett

fra notater. *Conversational style* beskriver sekvensene som er mer uformelle i formen, typisk spørsmål og svar. Til slutt betegner *rethorical style* deler av framførelsen der taleren ønsker å understreke sentrale momenter. Ruiz-Garrido (2015, s. 62) argumenterer for at disse stilene gjerne kan forekomme i ulike kombinasjoner i løper av en konferanse. Her kommer det ganske tydelig fram at de to pressekonferansene bygger på ulik stil. I delen av pressekonferansene før det blir åpnet for spørsmål fra pressen preges av lesestil hos begge. Det er derimot et skille når det kommer til de to neste. Hos de svenske myndighetene er samtalestil langt mer framtrædende, mens i den norske virker den retoriske stilen mer dominerende. Dette kommer for eksempel til uttrykk gjennom eksemplene fra delkapitlene for ekspressive språkhandlinger. Her kan Tegnell framstå som nærmest resonerende i stilen. Bent Høie, på den andre siden, uttrykker heller empati og medfølelse for at dette er en vanskelig situasjon.

Det er altså en signifikant diskrepans mellom stilen i de to pressekonferansene. Likevel har jeg konkludert med at makrohandlingen til begge pressekonferansene er en kvalifisering. Denne kvalifiseringen bygger på informasjon, situasjonsforståelse og tilknyttede strategier, en respons på pandemierklæringen. Ettersom sjanger er et konstrukt av sosial handling, kan det å forstå dette som en pandemirespons kanskje gi større innsikt. I så fall er selve pressekonferansen heller et medium for formidling enn en sjanger i seg selv. Å foreslå pandemirespons som en egen sjanger med definerte konvensjoner, vil være å strekke argumentet litt langt. Likevel kan man kanskje vanskelig påføre en allerede etablert sjanger med tilhørende tekstnormer, på en så egenartet situasjon. En mer relevant forståelse av situasjonen, og ikke minst ulikhetene, kan være nettopp gjennom Millers forståelse av at konvensjonene utstyrr deltakerne med muligheter for å uttrykke seg passende i en gitt situasjon. Sånn jeg forstår det er handlingen den samme i begge pressekonferansene, en kvalifisering av situasjonen gjennom respons på WHO's pandemierklæring, men med ulike diskurser som mest tungtveiende. Jeg vil i de følgende delkapitlene belyse disse.

6.2 Maktinstitusjonenes organisering og hjemler

Det finnes distinksjoner mellom hvordan Norge og Sverige regulerer administrativ autonomi (Öberg & Wockelberg, 2016, s. 76). Norge er organisert etter prinsippene for et ministerstyre. Det vil si at departementene er organisert under en minister som har ansvaret for de underordnede etatene (Öberg & Wockelberg, 2016, s. 14). Denne forvaltningsmetoden gir ministerne mulighet til å inngripe i etatens styringsområde. I hvilken grad ministerne faktisk benytter seg av retten er mer usikkert (Lindblom, 1997). Likevel tillater ministerstyret en

høyere grad av personlig innflytelse på institusjoner og mer mobil politisk handlekraft (Greve & Ejersbo, 2016, s. 40). Den svenske forvaltningsmodellen bygger på en form for dualisme uten samme grad av ministeransvar som den norske. Denne oppdelingen åpner for en høyere grad av autonomi hos administrasjonen i de statlige organene, og en lavere grad av politisk innblanding i landets institusjoner (Öberg & Wockelberg, 2016, s. 77). Svenske departementer er konstitusjonelt sikret fra ekstern innblanding (Greve & Ejersbo, 2016, s. 40). Det er med andre ord ikke helt tilstrekkelig å oppfatte Norge og Sverige under en felles «nordisk» styringsmodell.

De fleste land i Europa har egne grunnlovstraktater ved kriser, nødlover. I den svenske grunnloven begrenses nødlovene til krig (SOU, 2022, s. 276). Fra en grunnlovstudie fra 2008 ble det foreslått en utvidelse der regjeringen skulle få større handlingsrom til å vedta forskrifter ved nødssituasjoner (ibid.). Dette ble ikke vedtatt. Som et bilag til utredningen ble det også gjort en kartleggingsstudie av lands grunnlovsforankrede regler knyttet til nødssituasjoner (Khakee, 2008). Her kom det blant annet fram at Norge og Sverige faller innunder to ulike kategorier. Norge havnet i kategorien kjennetegnet med svært lav grad av konstitusjonell regulering av nødloven. Sverige stod som det eneste nordiske landet i gruppe nummer to. Denne bestod av land som havnet i et midtsjikt mellom minimal og detaljert konstitusjonell regulering av nødlovene. Årsaken til plasseringen av at de svenske nødlovene begrenser seg til å omhandle krigssituasjoner og ikke kriser i fredstid (SOU, 2022, s. 276).

I den norske koronarapporten konkluderer kommisjonen med at det ikke er mulig å peke på én aktør som initierte nedstengningen 12. mars 2020 (NOU, 2021, s. 141). Formelt kom vedtaket for å sette inn tiltakene fra Helsedirektoratet. Erna Solberg ytret på pressekonferansen at regjeringen stod for beslutningen. Kommisjonen har konkludert med at det var et hardt politisk press for å innføre tiltakene (NOU, 2021, s. 142). Som et resultat av manglende beredskapsplaner for denne typen kriser, utviste myndighetene høy grad av improvisasjon (ibid.).

Her mener jeg vi kan trekke ut tre linjer som belyser noen av analysens funn. For det første har fagmyndigheten organisatorisk sett større autonomi i Sverige enn i Norge. For det andre er det en signifikant forskjell mellom nødlovenes regulering i konstitusjonen. For det tredje, som kan sies å springe ut fra de to andre, har norske myndigheter større reell mulighet til å ta raske beslutninger.

Fagmyndighetenes autonomi i Sverige, eventuelt politikernes innflytelse i Norge, synes å semiotisk komme til uttrykk både gjennom ytringer enkeltvis, men også i pressekonferansen som en global enhet. En av de mest sentrale indikasjonene på dette er

forskjellen på deltakerne i de to pressekonferansene. De svenske representantene på pressekonferansen består utelukkende av fagfolk. I Norge er både det politiske og det faglige representert. Restriksjonene, anbefalingene og strategiene kommer fra to ulike hold. Dette vil jeg argumentere for at kommer til uttrykk blant annet gjennom de direkte språkhandlingene. Som jeg har vist i analysen er det i stor grad politikerne som gir befalinger under den norske pressekonferansen. Dette understrekes av at helsedirektøren både verbalt og kroppslig refererer til statsministeren i det tilfellet han selv ytrer en direktiv. Sekvensen kan gi en indikasjon på en rolleforståelse, at det er politikerne som skal gi ordrene i kommunikasjon med folket, ikke ekspertene. Funnet kan vanskelig sammenlignes med noe tilsvarende hos de svenske representantene nettopp fordi det ikke er noen politikere til stede. Derfor er det ikke mulig å kategorisk utelukke at denne rollefordelingen ikke ville skjedd i en kommunikativ situasjon, der både fagmyndighet og styringsmakten var representert. Likevel mener jeg det er relevant å se det faktum at politikerne *ikke* var til stede i sammen med fagfolkenes autonomi og myndighet til å møte pandemien.

Et annet funn som også står sentralt her er forskjellen på de kvalifiserende språkhandlingene. Begge landene benytter, som vist, kvalifiserende språkhandling for å informere befolkningen om situasjonen og hva myndighetene forstår som nødvendige tiltak. De norske myndighetene, særlig statsministeren, bruker også kvalifiserende språkhandling som en måte å betegne egenskaper hos folket. Formålet med denne kvalifikasjonen forstår jeg som en orientering mot mobilisering av nordmenn, eller «dugnad», som politikerne selv omtaler det som. For å se dette i lys av Dudley-Evans og Johns (1981) stiltyper i konferanser, synes denne formen for kvalifiseringer å bygge på en retorisk stil. Kvalifiserende språkhandling med denne funksjonen finner man ikke i den svenske pressekonferansen. Dette forstår jeg som et eksempel på at det er en tydeligere politisk diskurs på den norske pressekonferansen. Sett i sammenheng med landenes overordnede organisatoriske premisser, er det heller ikke sikkert at politisk innflytelse, slik den kommer til uttrykk i Norge, hadde vært passende under den svenske pressekonferansen.

Dette leder meg over til de to neste punktene. Rent juridisk hadde de norske myndighetene langt større mulighet til å handle raskt enn hva de svenske hadde. Dette er som nevnt fordi nødlovene i liten grad blir regulert i den norske grunnloven, mens de begrenses til krigssituasjoner i den svenske. Denne forskjellen forstår jeg som ganske sentral for flere av funnene i analysen. Blant annet synes dette som en viktig forståelse av de kommisive språkhandlingene og hvordan de kommer til uttrykk. Som jeg har etablert i analysen benytter de svenske myndighetene kommisive språkhandling til å forplikte seg til å *ikke* regulere mer

enn nødvendig. De norske representantene forplikter seg på den andre siden til å gjennomføre tiltak som er kraftfulle nok. Jeg mener ikke at det er grunnlag for å hevde at denne forskjellen kun beror på juridisk handlingsrom, men det kan belyse den. De norske myndighetene har anledning til å vedta strenge tiltak raskt mens de svenske ikke har den samme muligheten, og jeg vil påstå at det kan gjøre noe med virkelighetsoppfatningen rundt handlingsmuligheter. Dersom man oppfatter at man har institusjonaliserte rettigheter til å gjøre store inngrep, vil det kanskje også være mer nærliggende å benytte seg av disse. Dersom man derimot ikke oppfatter sin rolle med myndighet til å gripe inn på menneskers liv, er kanskje også terskelen for å gjøre det, eventuelt foreslå slike restriksjoner, høyere. Argumentet mitt her beror på at en juridisk definert begrensning både forhindrer rask handling, men at det også skaper en sosial forståelse av hva som er akseptabelt å gjøre. Det er ikke sikkert at de svenske myndighetene så like inngripende tiltak som akseptable å påføre befolkningen på det tidspunktet pandemierklæringen kom, både fra et medisinsk ståsted, men også fra et politisk og juridisk.

Et annet sentralt trekk, dersom man følger mitt resonnement, er at modalitetsuttrykket også er ulikt fra myndighetene. Dette kommer i form av ulik grad av epistemiske, deontiske og evaluative markører. Mine funn viser at de svenske myndighetene i større grad tar forbehold i situasjonen. Dette forekommer både verbalt og multimodalt. De multimodale modalitetsuttrykkene ble kjennetegnet av et kroppsspråk som uttrykker sikkerhet eller usikkerhet, og som ofte samsvarte med eller utdypet de rent språklige uttrykkene. Eksempelvis trekker Johanna Sandwall på skuldrene når hun beskriver situasjonen rundt beredskapslagrene. Her kan det være relevant å også trekke inn forståelsen av semantisk modalitet som multifunksjonell. Som jeg presenterte i delkapittel 2.4, viser Lin (2010) i sin studie kan modalitetsuttrykket i en forelesning gjerne har multifunksjonelle roller ettersom det både skal betegne et perspektiv samt skape et rom for læring. I konteksten pressekonferanse, eventuelt situasjonskonteksten pandemirespons, vil modalitetsuttrykkene både forhandle sikkerheten i en sannhetsgehalt, uttrykke nødvendighet og i hvilken grad noe er bra eller dårlig. Samtidig kan modalitetsuttrykkene ha en multifunksjon. Reservasjonen hos de svenske myndighetene kan i så fall tjene til både å og adressere hvordan landet skulle møte pandemien, samt uttrykke en kompleks virkelighetsoppfatning.

6.3 Smittevern og situasjonsforståelse

Så langt har jeg etablert at myndighetenes mulighet til, og ansvar for, handling var ulik i de to landene. Likevel forklarer ikke det at de svenske myndighetene forstod situasjonen som annerledes enn de norske. Under pandemien bygget den svenske regjeringen sine beslutninger

på fagkunnskapen hos myndighetene og at denne var tilstrekkelig. De hentet ikke inn ekspertkunnskap fra andre hold (SOU, 2022, s. 346). Fra starten av januar 2020 oppfordret WHO til kraftfulle tiltak for å oppspore smitte, stanse smitte og gjøre ikke-medisinske grep for å hindre smittespredning (SOU, 2022, s. 443). I slutten av januar 2020 sendte FHM et forslag til regjeringen om å kategorisere Covid-19 som en allmenn- og samholdsfarlig sykdom (ibid.). Folkhälsomyndigheten «tonet ned» alvorlighetsgraden i sin kommunikasjon og anslo risikoen for smittespredning til store samfunnslag som lav (SOU, 2022, s. 444). Fra mars 2020 la myndigheten inn et nytt fokus på å minske smittespredningen samt skjerme de som rammes hardest fra viruset. Dette kommer også fram i pressekonferansen 12. mars. Tegnell sier: «Och i det här läget så gäller det framför allt att minska takten i smittspridningen och att skydda de grupperna som vi vet som blir mest sjuka.» Dette spesifiserte FHM videre som de eldre og syke. I den svenske granskningsrapporten (2022, s. 445) konkluderer koronakommisjonen at myndigheten opplyste om at nesten alle som ble syke ville få lettere sykdom og ville bli friske etter en periode hjemme, og at det derfor ikke fantes noe grunnlag for å medisinsk teste alle. Dette adresserer også Tegnell i pressekonferansen jeg har tatt for meg:

Och i den grundläggande biten, det är det viktigaste man kan göra som individ ute i samhället är att tänka på att börjar man bli sjuk, börjar man känna att den här förkylningen är på gång som skulle kunna vara en corona. Att man då stannar hemma.

Videre tar Tegnell for seg spørsmålet om testing i et svar til Aftonbladet. Her argumenterer han for at testing ikke vil speile smittebildet ettersom man aldri vil kunne teste alle, og at man derfor vil avvikle store deler av testingen. FHM vurderte også at smitten fra symptomfrie personer stod for en lav andel av spredningen (SOU, 2022, s. 445). Myndigheten har oppgitt at bakgrunn av mangel på data om smitten og smittespredning, fantes det ikke grunnlag for å gi prognoser. Derfor vedtok FHM tiltak som «(...) oppmaningar, rekommendationer, hemstillinger, kunnskapsunderlag og kommunikasjonsinsatser.» (SOU, 2022, s. 450). Smittevernet baserte seg i stor grad på frivillighet (SOU, 2022, s. 451). Tegnell uttrykker på spørsmål om hvorfor Sverige ikke har innført de samme tiltakene som Norge at:

Men det är många överväganden som ska läggas in i innan man tar ett sådant här drastiskt beslut. Som ju får väldigt stora effekter på många olika delar av samhället och där vi nog, tror jag, alla överens om att vi är väldigt osäkra på vilka hur det kommer att påverka smittspridningen.

Utsagnet viser at Tegnell stiller seg kritisk til å innføre kraftige tiltak uten klar kunnskap om smittespredningen. Dette kravet framkommer også i den svenske smittevernloven.

I likhet med FHM erklærte FHI covid-19 som en allmennfarlig smittsom sykdom i slutten av januar 2020 (NOU, 2021, s. 126). I februar publiserte FHI en rapport der de vurderte risikoen for spredning i samfunnet som moderat (ibid.). Kvelden 11. mars ble det bestemt at helsedirektøren skulle utarbeide en krisepakke med tiltak (s. 128). 12. mars kl. 14 ble det holdt pressekonferanse erklærte statsministeren at regjeringen hadde besluttet nedstenging (ibid.): «I dag kommer regjeringen med de sterkeste og mest inngripende tiltakene vi har hatt i Norge i fredstid.» Granskingsrapporten trekker fram at det var en uenighet mellom Helsedirektoratet og FHI, der Helsedirektoratet talte for tidligere innsetting av tiltak (s. 131). 9. mars påpekte Camilla Stoltenberg under en presentasjon for regjeringen, i likhet med de FHMs vurdering, at scenarioene ikke var prognoser ettersom situasjonen av altfor uoversiktlig. Det samme uttaler Stoltenberg under pressekonferansen 12. mars:

Folkehelseinstituttet har i dag publisert en risikovurdering som er preget av situasjonen fram til for to dager siden, men som klart varslet at vi ville gå over i en fase med epidemi i Norge, altså smitte som vi ikke har oversikt over og spredning innenlands. De tallene som vi har presentert i dette scenariet er det ikke prognoser til. Til det er usikkerheten om hva som er virkeligheten altfor stor til.

Kort oppsummert synes myndighetene å forstå situasjonen forskjellig på noen punkter. Begge landene anså viruset for allmennfarlig, men vurderte risikoen for smitte noe ulikt. Både de norske myndighetene og de svenske vurderte situasjonen som uoversiktlig. De svenske myndighetene avstod fra å innføre kraftfulle tiltak på bakgrunn av manglende evidens grunnlag. Den norske granskingsrapporten fastslår at «Fraværet av konsekvensvurderinger og kunnskapsinnhenting fra ansvarlige fagsektorer er en klar mangel ved Helsedirektoratets vedtak.» (NOU, 2021, s. 145). Likevel fastslår de at tiltakene var riktig handling og at det var riktig at de ble tatt raskt. FHIs skepsis til innføring av kraftfulle tiltak på et tidlig stadium, kan sammenlignes med FHMs argumentasjon for å ikke stenge ned. Dette skillet kommer også fram under pressekonferansen. Som vist er det Camilla Stoltenberg som adresserer usikkerheten rundt smittespredningen. Dette kommer særlig fram gjennom de ekspressive språkhandlingene.

6.5 Diskurser

På bakgrunn av dette mener jeg det finnes grunnlag for å indentifisere flere ulike diskurser, altså en institusjonelt og historisk forankret tenke-, tale-, handlings- og væremåte. Jeg vil her

argumentere for at det er særlig to som er relevante for oppgavens problemstilling. Den første diskursen velger jeg å omtale som en *ekspertdiskurs*. Denne kommer særlig til uttrykk gjennom de svenske myndighetenes virkelighetsbilder. Diskursen kjennetegnes av en medisinsk situasjonsforståelse. Kravene til kunnskapsevidens *før* handling står sterkt. Stilen blir preget av å være mindre retorisk. Som jeg har vist i tabellen i 5.3. blir virkeligheten framstilt som mer kompleks og usikkerheten rundt hva som er riktige tiltak blir adressert. Evidensbasert medisin innebærer strenge krav til randomiserte studier. Det vil svært forenklet si at pasienter får ulike behandlingsformer, for at man opparbeide pålitelig kunnskap som ikke er farget av forskerne eller deltakernes forventninger (Wyller & Wyller, 2013). De svenske myndighetene mente altså at det ikke var et medisinsk kunnskapsgrunnlag til veldig inngrepene tiltak. I analysen kommer disse holdningene særlig fram gjennom virkelighetsbildene myndighetene tegner gjennom de konstative, kvalifiserende og ekspressive språkhandlingene under pressekonferansen – kyndig lederskap, eksperter og akademisk forbehold. Hvor sterkt dette perspektivet på medisinsk epistemologi stod mener jeg pressekonferansen i sin helhet kan være et eksempel på. Pressekonferansen var svaret på WHO's pandemierklæring. Covid-19 var et nytt virus som man var i gang med å produsere mer kunnskap rundt. Behovet for mer kunnskap på viruset adresserer også Camilla Stoltenberg under den norske pressekonferansen. På dette tidspunktet synes det ikke å ha vært gjort nok studier for å møte det svenske evidenskravet, men ettersom dette var en pandemi var også viruset helt ukjent. Med andre ord mener jeg det er grunnlag for å se at de svenske myndighetene legger større vekt på dette prinsippet enn på erklæringen fra WHO. Tegnell sier eksempelvis følgende på spørsmål om hvorfor ikke Sverige stenger skoler slik som nabolandene: «Vi diskuterar ständigt en en mängd olika åtgärder förstås också varianter som händer i andra länder. Men vi har inga aktiv diskussion för att göra någonting liknande i Sverige.» Norge kan sees som et motstykke til dette. Til tross for en uoversiktlig situasjon legitimerer pandemierklæringen og de tilhørende anbefalingene, og de erfaringene så langt hadde blitt gjort i land som Kina og Italia, svært kraftfulle tiltak.

Videre legger de svenske myndighetene stor vekt på frivillighet og virker tilbakeholdende når det kommer til inngrepene tiltak gjennom de direktive og kommisive språkhandlingene. Som en mulig følge av kravet til kunnskapsevidens, er ekspertdiskursen preget av en form for individualistisk syn. Dette kommer særlig fram gjennom virkelighetsbildene om frivilligheten og tilbakeholdenheten i den svenske pressekonferansen. Selvbestemmelsesretten står høyt og autoritetene, i dette tilfellet ekspertene, skal ikke gripe inn i folks liv uten helt klar kunnskapsevidens. Dette kommer særlig tydelig fram i strategiene

Tegnell legger fram. Han ytrer som nevnt at det viktigste er «at skydda de äldre». Måten man skal gjøre dette på er å ikke besøke disse gruppene dersom man har symptomer. Det andre overordnende målet er å minske samholdsspredningen. Strategien her er å forby arrangementer med over 500 deltakere samt rekommandasjoner ved innsykning og basale smittevernsrutiner.

I den norske pandemiresponsen kan vi finne det jeg velger å omtale som *felleskapsdiskurs*, som veier tyngst. Jeg vil argumentere for at denne diskursen blir forankret i alle virkelighetsbildene myndighetene portretterer gjennom språkhandlingene.

Myndighetene er kyndige, empatiske og presset, tillitsfulle og handlekraftige. Norge står, i møte med pandemien, samlet gjennom krisen. Stilen er preget av å være retorisk. Holder tydelig avstand til hverandre og har et formelt språk, kroppsspråk og bekledning. De legger ikke skjul på at Norge er i en nødssituasjon og at de derfor fører inn svært inngripende tiltak. Når det kommer til fellesskapsdiskursen synes kvalifiseringene å være særlig sentrale. Myndighetene, gjennom sin autoritet, kvalifiserer Norge som solidarisk i kriser. Dette gjelder både innad og internasjonalt. Erna Solberg sier eksempelvis: «Og i Norge så står vi sammen når det gjelder.» Helsedirektøren henter opp det internasjonale perspektivet: «Det europeiske smittevernbyrået har også i formiddag gitt ut anbefalinger om at alle land nå bør iverksette denne type tiltak. De virker best hvis det er koordinert over hele vårt kontinent.» Dette mener jeg vi kan se i tydelig kontrast til det jeg vurderer som et mer individualistisk trekk hos de svenske myndighetene. Hos de norske myndighetene står fellesskapsdiskursen så sterkt at det går på kompromiss med personligfrihet. På den ene siden kan dette vitne om en helsediskurs som står sterkere enn eksempelvis den juridiske, men som jeg allerede har trukket fram, var situasjonen uoversiktlig. Man visste ikke hvor farlig viruset var eller helt klart hvordan det spredde seg. Sånn sett synes ikke helsediskursen å være den ledende, i så fall hadde man kanskje hatt en respons som lignet mer på Sveriges ekspertdiskurs.

Her vil jeg trekke fram tråden fra sjangerdiskusjonen i 6.1. Dersom vi ser på pressekonferansene innenfor en salgs pandemirespons-sjanger, vil vi kunne se hendelsen som en handling. I delkapittel 5.3 argumenterte jeg for at makrohandlingen var en kvalifisering. Dette synes så understøtte at det er selve pandemiresponsen som er sjangeren, etter som det de to myndighetene gjør er å kvalifisere hva situasjonen er og hvordan den skal møtes. I den svenske pressekonferansen står ekspertdiskursen som mest sentral og i den norske er det fellesskaps diskursen som mest tungtveiende. Dette kan forklare hvorfor de framstår som så ulike, men likevel utfører samme handling. Dersom man har en mer akademisk og medisinsk virkelighetsforståelse, er kanskje uformelle klær og kroppsspråk et passende svar på

situasjonen. Hvis man, på den andre siden, anerkjenner dette som en krise der samhold er avgjørende, krever situasjonen formelle klær og klart og tydelig kroppsspråk. Til tross for at de to pressekonferansene har så forskjellige uttrykk vil jeg altså argumentere for at det er samme sjanger, men sjangeren er ikke «pressekonferanse». I tråd med språkfilosofien hos Austin og Searle, og Millers sjangerperspektiv, utøver myndighetene i Sverige og Norge samme handling. Det er en pandemirespons, og de kvalifiserer hvordan den skal møtes. De gjør det bare veldig ulikt.

7. Annen forskning

Per dags dato utføres det enormt mye forskning rundt covid-19 innen flere forskningsfelt. Å plassere denne studien innen annen forskning som er blitt gjort er utfordrende, men jeg vil trekke fram noen jeg anser som særlig relevante innen koronakommunikasjon.

Øyvind Ihlen har ledet forskningsprosjektet «Retorikk om pandemi» som startet i 2019 og vil pågå fram til 2023. Prosjektet tar for seg offentlige myndigheters kommunikasjon i Norge, Sverige og Danmark. Prosjektets formål er å undersøke de retoriske forutsetningene og begrensningene for krisekommunikasjon med tanke på endringene man kan se i medielandskapet. I likhet med mitt prosjekt har utfører også Ihlen komparative studier av koronakommunikasjon i Norge, Sverige og Danmark. Forskjellen ligger i at dette prosjektet fokuserer i stor grad myndighetenes etosbygging og hvordan massemediene påvirker dette. En bedre forståelse av dette skal bidra til bedre strategier og kommunikasjonskanaler ved krisekommunikasjon. Flere av trekkene som blir pekt på i prosjektet sammenfaller med trekk jeg har kommentert på, men inngangen er ulik. I mitt masterprosjekt har formålet vært å undersøke virkelighetsbildene for å bedre kunne forstå forskjellene mellom Norge og Sverige som kom til uttrykk 12.03.2020, ikke effektiv kommunikasjon.

I artikkelen «Fire diskurser om korona» (2021) tar Yngve Hågvar for seg fire diskurser som kommer tilsynet i helsejournalistikken. Studien avdekker autoritet, ansvar og virkelighetsbilder. Dette synes å være ganske sammenfallende med mitt arbeid ettersom Hågvar tar opp hvilken forståelse av pandemien som blir etablert offentlig gjennom kommunikasjon. Imidlertid er ikke dette prosjektet komparativt med andre land og det tar for seg diskursene i et medieperspektiv. Hågvar har analysert nyhetstekster fra VG og Dagbladet. Med andre ord innefatter dette hvordan *media* produserer og reproducerer virkelighetsforståelse, ikke nødvendigvis myndighetene i seg selv.

Videre har Tom Christensen og Per Lægriid (2020) sett på koronakrisen og hvordan norske myndigheter bruker argumenter og symboler for å legitimere tiltak under krisehåndteringen. Forskerne benytter et annet begrepssett enn hva jeg har gjort i denne oppgaven, men flere av aspektene synes å være sammenfallende. Blant annet undersøker de norske myndigheters *meaning-making* under pandemien. Begrepet brukes ofte innen ledelse og krisekommunikasjon. Et av hovedformålene ved *meaning-making* er å etablere et narrativ omkring situasjonen som reduserer usikkerhet i offentligheten og sikrer tillit til myndighetene (Boin et al., 2016, s. 79). Det handler altså om myndigheters evne til å ramme inn en felles forståelse av hva krisen består av og hvordan den burde møtes. Et av hovedfunnene hos Christensen og Lægriid er en norsk fellesskapsfortelling. Dette har de vurdert som sentralt og vellykket i norske myndigheters *meaning-making* under pandemien. Denne konklusjonen sammenfaller med virkelighetsbildene og fellesskapsdiskursen jeg har trukket fram i dette masterprosjektet. I tillegg til at forfatterne benytter et annet begrepsapparat, er det noen andre forskjeller. For det første er heller ikke dette en komparativ studie. Selv om Sverige også blir nevnt i artikkelen, tar de ikke for seg likheter og forskjeller i særlig utstrakt grad. I tillegg differensierer korpuset seg noe. I min studie har jeg nærstudert alle ytringene på setningsnivå i et multimodalt perspektiv. Christensen og Lægriid har tatt for seg flere pressekonferanser samt intervjuer og andre saker fra media. De går ikke nærmere inn på hvordan de har analysert dette, men korpuset synes å være mindre konsentrert enn mitt. En interessant bemerkning er at funnene er såpass sammenfallende på tross av ulike begrepsapparater, forskningstradisjon og korpus.

Til slutt vil jeg også trekke fram denne oppgavens analytiske inngang. Som jeg har vist i oppgavens teoridel, er det etablert forhold mellom språkhandlinger og semantisk modalitet, multimodalitet og semantisk modalitet, og språkhandlinger og multimodalitet. Det er derimot ikke, så vidt meg bekjent, blitt etablert en modell for tekstanalyse lik den jeg har konstruert, der semantiske modalitetsuttrykk og multimodalframførelse understøtter språkhandlingen.

8. Videre forskning

Hans Petter Graver har kanskje vært en av de mer kritiske stemmene i Norge mot myndighetenes krisehåndtering under covid-19. Graver skriver følgende: «Når samfunnet er preget av krise, er det lett å legge mindre vekt på rettsstatlige prinsipper som demokratisk legitimitet og maktfordeling, rettssikkerhet og hensynet til enkeltindividet.» (2020, s. 46) Han

argumenterer for at dette ikke nødvendigvis er den beste krisehåndteringen og at det ofte er få mennesker som tar store beslutninger, ofte i lukkede prosesser. Dette står kanskje i kontrast til den svenske håndteringen. Svenske myndigheter ventet lengere med å innføre sterkt inngripende reguleringer. Under pressekonferansen jeg har tatt for meg kommer denne holdningen til streng kunnskapsevidens før handling fram. I tillegg vil jeg påpeke at hele det svenske uttrykket er langt mer nedtonet og virkelighetsforståelsen er mer kompleks. Dette framkommer gjennom språkhandlingenes funksjon, de semantiske modalitetsuttrykkene og den multimodale framførelsen som jeg har vist i tabellen under analysens oppsummeringsdel. Anders Tegnell tillater en lengere sekvens der han uttrykker det som kan virke som usikkerhet og selvkritikk ved å resonere åpent rundt hvordan man har håndtert kriser i Sverige før. Denne måten å kommunisere på står i sterk kontrast til den norske pressekonferansen, med tydelig retorisk stil og det jeg har etablert som fellesskapsdiskurs. På bakgrunn av dette tror jeg en interessant videre vei kunne vært å sammenligne norske og svenske myndigheters krisekommunikasjon sammen med demokratiske deliberasjonsprinsipper. Her kunne det vært interessant å ta utgangspunkt i for eksempel Jürgen Habermas (1994) normative demokratimodell. Denne modellen er prosessorientert og legger til grunn at kommunikative prosesser må finne sted for at et samfunn kan være demokratisk. Pandemier er et av vår tids største trusler. Det er helt avgjørende å finne strategier for å best mulig kunne håndtere utbrudd, eksempelvis i et smittevernsperspektiv, organiseringsperspektiv, og i et kommunikasjonsperspektiv, men vil det være på bekostning av demokratiet? Som Graver påpeker er det ikke sikkert at den norske håndteringen var «den beste» i et demokratisk perspektiv. For å undersøke norsk og svensk kommunikasjon rundt covid-19, tror jeg dette kan være en interessant videre studie.

9. Konklusjon

I dette masterprosjektet har jeg undersøkt virkelighetsbilder i norsk og svensk koronakommunikasjon. Dette har jeg gjort ved å analysere pressekonferansene som ble holdt 12. mars 2020 som respons på WHO's pandemierklæring 11. mars. Analysen har tatt for seg språkhandling, modalitetsuttrykk og multimodal framførelse. De svenske myndighetenes virkelighet tegner seg med kyndighet, frivillighet, tilbakeholdenhet, eksperter og akademisk forbehold. På et makroplan har jeg argumentert for at disse virkelighetsbildene representerer en ekspertdiskurs der kunnskap og evidens er avgjørende for handling. De norske myndighetenes virkelighet er på den andre siden også preget av kyndighet, men også av tillit

til myndighetene, handlekraft, solidaritet, krisesituasjon, en empatisk og presset ledelse. I den norske koronakommunikasjonen mener jeg man kan finne en fellesskapsdiskurs, som overskrider alle andre hensyn. I den norske virkelighetsoppfatninger er ikke kravet om medisinsk evidens like tungtveiende som i den svenske. Videre har jeg pekt på at begge pressekonferansene i sin helhet er kvalifiserende handlinger. De kvalifiserer situasjonen og hvordan man burde møte den. I Sverige er situasjonen kompleks, i Norge er det en nødssituasjon. Denne forskjellen kan belyse hvorfor de to responsene, som sjanger, var så ulike, både i innhold og i form. Som en siste bemerkning er diskrepansen mellom de to pressekonferansene så slående fordi situasjonen i seg selv i grunn er ganske lik. Covid-19 har begynt å spre seg, begge landene har begynt å få tilfeller det er vanskelig å spore, WHO har erklært dette til en pandemi og begge landene må adressere dette. I et diskursanalytisk perspektiv konkluderer jeg med at det er overhengende, kulturelle forståelser som gjør at reaksjonene er så ulik. Pressekonferansene medierer dette. På et høyere plan forstår jeg pressekonferansene som et uttrykk for at landene man gjerne omtaler som «storebror» og «lillebror», er langt mer forskjellige enn hva man kanskje skulle tro.

Litteraturliste

- Berge, K. L. (2014). Hva er politisk retorikk?. *Rhetorica Scandinavica*, 66, 67, 11-34.
- Berge, K. L., & Ledin, P. (2001). Perspektiv på genre. *Rhetorica scandinavica*, 18(6), 4-16.
- Bhatia, A. (2006). Critical discourse analysis of political press conferences. *Discourse & Society*, 17(2), 173-203.
- Boin, A., Stern, E., & Sundelius, B. (2016). *The politics of crisis management: Public leadership under pressure*. Cambridge University Press.
- Bratberg, Ø., (2015). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Cappelen Damm Akademisk
- Breivega, K. R. 2001: Modale uttrykksmåtar i vitskaplege artiklar i C. Laurén og M. Nordman (red): *Från terminologisk teori till vetenskaplig kommunikation. Forskning i Norden*, 16-34.
- Camiciottoli, B. C., & Fortanet-Gómez, I. (2015). *Multimodal analysis in academic settings*. Routledge.
- Christensen, T., & Læg Reid, P. (2020). The coronavirus crisis—crisis communication, meaning-making, and reputation management. *International Public Management Journal*, 23(5), 713-729.
- Dyvik, H. J. J. (1980). *Grammatikk og empiri: en syntaktisk modell og dens forutsetninger*. Universitetsforlaget.
- Fairclough, N. (2001). Critical discourse analysis. *How to analyse talk in institutional settings: A casebook of methods*,
- Fairclough, N. (2013). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Routledge.
- Fairclough, N. (2016). A dialectical-relational approach to critical discourse analysis in social research. I R. Wodak, & M. Meyer. (Red). *Methods of critical discourse studies* (3. utg, s. 86-108). Sage.
- Folkehelseinstituttet (2022). *Samfunnsoppdrag og tildelingsbrev*. Hentet 24. mai 2022 fra <https://www.fhi.no/om/fhi/org-visjon/>
- Folkhälsomyndigheten (2020, 12. mars). *Pressträff om covid-19 (coronavirus) 12 mars 2020*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=yPwGLPhBqzw>
- Gelang, M. (2008). *Actiokapitalet: retorikens ickeverbale resurser* (Doktorgradsavhandling, Retorikförlaget).
- Graver, H. P. (2020). Helter søkes. *Stat & Styring*, 30(4), 44-46.
- Greve, C., & Ejersbo, N. (2016). Reform context and status. I *Nordic Administrative Reforms*. 37-55. Palgrave Macmillan.

- Grue, J. (2015). *Teori i praksis: analysestrategier i akademisk arbeid*. Fagbokforlaget.
- Habermas, J. 1994. "Three Normative Models of Democracy."
Constellations (1): 1–10.
- Halliday, M. A. (1970). Functional diversity in language as seen from a consideration of modality and mood in English. *Foundations of language*, 322-361.
- Halliday, M. A. K., Matthiessen, C. M., (2014). *An introduction to functional grammar*. Routledge.
- Helsedirektoratet (2022). *Dette gjør Helsedirektoratet*. Hentet 24. mai 2022 fra <https://www.helsedirektoratet.no/om-oss/dette-gjør-helsedirektoratet>
- Hågvar, Y. B. (2021). Fire diskurser om korona: Autoritet, ansvar og virkelighetsbilder i helsejournalistikk om covid-19 i VG og Dagbladet. *Norsk medietidsskrift*, 28(2), 01-20.
- Ihlen, Ø. (2019). *Retorikk om pandemi*. Universitetet i Oslo.
<https://www.hf.uio.no/imk/forskning/prosjekter/retorikk-om-pandemi/>
- Jewitt, C. E. (2014). Different approaches to multimodality. I Jewitt, C. E. (Red), *The Routledge handbook of multimodal analysis*. Routledge
- Kress, G. (2014). The rhetorical work of shaping the semiotic world. *Multimodal approaches to research and pedagogy: Recognition, resources, and access*, 131-152.
- Kress, G., & van Leeuwen, T. (2006). The semiotic landscape. *Images: A Reader*, 119.
- Lin, C. Y. (2010). '... that's actually sort of you know trying to get consultants in...': Functions and multifunctionality of modifiers in academic lectures. *Journal of Pragmatics*, 42(5), 1173-1183.
- Lindbom, A. (1997). *Ministern och makten: hur fungerar ministerstyret i praktiken?*. Finansdepartementet
- Lyon, J. (1977). *Semantics*. Cambridge.
- Maagerø, E. (2005). *Språket som mening. Innføring i funksjonell lingvistikk for studenter og lærere*. Universitetsforlaget.
- Miller, C. R. (1984). Genre as social action. *Quarterly journal of speech*, 70(2), 151-167.
- Mlakar, I., Rojc, M., Majhenič, S., & Verdonik, D. (2021). Discourse markers in relation tonon-verbal behavior: How do speech and body language correlate?. *Gesture*, 20(1), 103-134.
- NOU 2021: *Myndighetenes håndtering av koronapandemien*. Koronakommisjonen.
https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/blogs.dir/421/files/2021/04/Korona_kommisjonens_rapport_NOU.pdf

- Palmer, F. R. (2001). *Mood and modality*. Cambridge university press.
- Regjeringen (2020, 12. mars). *12. mars 2020 kl. 14:05 – Pressekonferanse: koronaviruset*. NRK. <https://tv.nrk.no/serie/nyheter/202003/NNFA41002320/avspiller>
- Ruiz-Garrido, M. F. (2015). Intensifying adverbs in academic spoken discourse. *Multimodal analysis in academic settings: From research to teaching*, 61-82.
- Searle, J. R. (1979). What is an intentional state?. *Mind*, 88(349), 74-92.
- Scollon, R., & Scollon, S. W. (2003). *Discourses in place: Language in the material world*. Routledge.
- SOU 2022: *Sverige under pandemin. Volym 2 Förutsättningar, vägval och utvärdering*. Coronakommissionen. https://coronakommissionen.com/wp-content/uploads/2022/02/sverige-under-pandemin-volym-2_webb-slutbetankande.pdf
- Stråth, B., & Hovland, E. I. (2005). *Union og demokrati: dei sameinte rika Noreg-Sverige 1814-1905*. Pax.
- Svennevig, S. (2020). *Språklig samhandling. Innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse*. Cappelen Damm Akademisk
- Sweetser, E. (1990). *From etymology to pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure* (Vol. 54). Cambridge University Press.
- Tantucci, V. (2016). Toward a typology of constative speech acts: Actions beyond evidentiality, epistemic modality, and factuality. *Intercultural Pragmatics*, 13(2), 181-209.
- Tønnesson, J., L. red. (2002): *Den flerstemmige sakprosaen. Nye tekstanalyser*. Fagbokforlaget
- Vagle, W. (1993). *Tekst og kontekst: en innføring i tekstlingvistikk og pragmatikk*. Landslaget for norskundervisning.
- Wodak, R., & Meyer, M. (Red.). (2015). *Methods of critical discourse studies*. Sage.
- Wyller, V. B., & Wyller, T. B. (2013). Evidensbasert medisin—et kritisk innspill. *Nytt norsk tidsskrift*, 30(1), 61-69.
- Öberg, S. A., & Wockelberg, H. (2016). Nordic administrative heritages and contemporary institutional design. I *Nordic administrative reforms*. 57-78. Palgrave Macmillan

Vedlegg: Transkripsjonsnøkkel

(.)	Kort pause
(:)	Forlengelse av lyd
(,)	Oppramsende intonasjonskontur
<u>Ord</u>	Trykksterke ord
((Ord))	Kommentar til ikke-verbale handlinger